

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Politologie

Vnitřní a vnější faktory kosovské krize

(bakalářská práce)

Autor: Lukáš Svatek

Vedoucí práce: prof. PhDr. Vladimíra Dvořáková, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a vyznačil všechny citace z pramenů.

V Praze dne

podpis studenta

Poděkování:

Chtěl bych poděkovat prof. PhDr. Vladimíře Dvořákové, CSc. za ochotu, cenné rady a připomínky, které byly pro psaní mé bakalářské práce velice přínosné.

Obsah

Seznam použitých zkratk

Úvod	1
1. Historické kořeny konfliktu	4
1.1 Kosovo během světových válek	8
1.2 Vývoj Kosova do 80. let 20. Století	10
2. Vnitřní a vnější konflikty do roku 1999	14
2.1 Formování albánské opozice	19
2.2 UÇK a první fáze konfliktu	21
2.3 Druhá fáze konfliktu, březen 1998 – 23. březen 1999	23
2.4 Mezinárodní intervence	27
3. Cesta k nezávislosti	30
3.1 Bezpečnostní situace a postavení menšin	31
3.2 Snahy o stabilizaci	35
3.3 Vývoj kosovského statusu	39
4. Rozpor mezi právním zakotvením a realitou	42
4.1 Politická participace	43
4.2 Antidiskriminační zákon a zákon o používání jazyků	45
Závěr	50
Bibliografie	53
Prameny	53
Literatura	55
Internetové zdroje	58

Seznam použitých zkratek

BND	Bundesnachrichtendienst Spolková zpravodajská služba
CIA	Central Intelligence Agency Ústřední zpravodajská služba
EU	Evropská unie
EULEX	The European Union Rule of Law Mission in Kosovo Policejní a soudní mise Evropské unie v Kosovu
EWMI	East-West Management Institute Východo-západní správní institut
KFOR	Kosovo Force Kosovské síly
KPC	Kosovo Protection Corps Ochranný sbor Kosova
KPS	Kosova Police Service Kosovská policejní služba
KVM	Kosovo Verification Mission Kosovská ověřovací mise
LDK	Lidhja demokratike e Kosovës Demokratická liga Kosova
NATO	North Atlantic Treaty Organization Severoatlantická aliance
OSCE	The Organization for Security and Co-operation in Europe Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

OSN	Organizace spojených národů
PISG	Provisional Institutions of Self-Government Dočasné instituce samosprávy
RB OSN	Rada bezpečnosti Organizace spojených národů
SANU	Srbska akademija nauk i umetnosti Srbská akademie věd a umění
SAS	Special Air Service Zvláštní letecká služba
SFRJ	Socialistická federativní republika Jugoslávie
SLS	Samostalna Liberalna Stranka Nezávislá liberální strana
SRJ	Svazová republika Jugoslávie
SRS	Srbská radikální strana
UÇK	Ushtria Çlirimtare e Kosovës Kosovská osvobozenecká armáda
UÇPMB	Ushtria Çlirimtare e Preshevës, Medvegjës dhe Bujanocit Osvobozenecká armáda Preševa, Medvedje a Bujanovce
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky
UNMIK	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo Mise spojených národů v Kosovu
UNOSEK	United Nations Office of the Special Envoy for Kosovo Kancelář speciálního vyslance OSN v Kosovu
USA	United States of America Spojené státy americké

Úvod

Pojem kosovská krize je často spojován především s vyostřováním napětí v oblasti v průběhu 90. let 20. století a následným vyvrcholením v podobě ozbrojeného konfliktu v roce 1999. Samotný kosovský konflikt a události jemu bezprostředně předcházející představují ovšem pouze krátkou časovou výseč. Znaky konfliktu na území Kosova, tedy jeho historické kořeny, lze přitom sledovat již během raných fází historického vývoje oblasti. Stejně tak ukončení přímých bojů mezi znepřátelenými stranami v červnu 1999 nevedlo k vyřešení etnické otázky. Výbuchy etnického násilí, jež byly časté v poválečných letech, vyvrcholily v roce 2004. Přestože poté již nedošlo k dalším vážnějším incidentům, zůstává otázka soužití etnických skupin stále nevyřešena. Lze pozorovat určité zlepšení, integrace etnických menšin do společnosti a jejich spolupráce s většinovou albánskou populací nicméně zůstává i nadále problematická. Situace se příliš nezměnila ani po vyhlášení nezávislosti Kosova, dá se tedy říci, že kosovská krize, či přinejmenším některé její znaky přetrvávají dodnes.

Ve své práci bych chtěl analyzovat faktory kosovské krize, tedy vnitřní a vnější vlivy, které podstatným způsobem ovlivnily, či v některých případech stále ovlivňují, její vznik a průběh. Hlavní otázky, které si kladu jsou, jaký byl historický vývoj etnické situace Kosova, jakým způsobem byl tento vývoj ovlivňován a jaké byly důsledky těchto zásahů. Dále pak proč došlo k eskalaci napětí v Kosovu od konce 80. let a zda politika mezinárodního společenství přispěla k zlepšení, nebo naopak zhoršení situace. Důležitá je také otázka proměny faktorů, ovlivňujících vývoj poválečného Kosova, a jejich vlivu.

První část práce poskytuje pohled na základní dějinné souvislosti, které mohou představovat historické kořeny problému, čímž je jednak hledán původ vzniku etnického napětí a jeho historická návaznost, jednak faktory ovlivňující jeho vývoj do konce 70. let 20. století. Cílem druhé kapitoly je objasnění prudké eskalace etnického napětí, ke které došlo po Titově smrti. Dále jsou krátce rozebrány jednotlivé fáze konfliktu s přihlédnutím k nejdůležitějším událostem, jež určovaly následný vývoj a v konečném důsledku vedly k ukončení konfliktu prostřednictvím mezinárodní intervence.

Obsahem třetí kapitoly je poválečný vývoj Kosova pod mezinárodní správou, zakončený vyhlášením nezávislosti. Sledovány jsou faktory podílející se na trvající krizové bezpečnostní situaci, či naopak procesy přispívající k jejímu zlepšování, celkově jsou pak analyzovány vnitřní a vnější faktory vedoucí k jednostrannému vyhlášení nezávislosti. V poslední části práce jsou nastíněny snahy o řešení etnické situace Kosova po vyhlášení nezávislosti. Hlavní otázkou jsou poté příčiny pokračujícího rozdělení společnosti a proč dochází ke konfliktu právního zakotvení a reality. Mezi základní zdroje analýzy patří politická participace menšin, aplikace antidiskriminačního zákona a zákona o používání jazyků.

První dvě kapitoly vycházejí především z prací Jana Pelikána a Miroslava Šestáka a kolektivu, které jsou, vzhledem k svému zaměření na Srbsko respektive jihoslovanské země, doplněny pracemi Patrika Girdleho, Julie Mertusové a dalších autorů, zaměřených primárně na oblast Kosova. Pro vypracování druhé kapitoly byly zvláště přínosné výše zmíněná práce Julie Mertusové *Kosovo: how myths and truths started a war* a kniha editorů Floriana Biebera, Židase Daskalovského *Understanding the war in Kosovo*, které hledají příčiny nárůstu etnického napětí v oblasti vedoucího až k ozbrojenému konfliktu. Jako zdroj základních informací ohledně samotného průběhu konfliktu jsem použil práci Thomase Nigela, ve které je stručně popsán vývoj ozbrojeného konfliktu z vojenského hlediska. Při práci s literaturou bylo také nutné porovnávat více zdrojů, neboť se v některých případech lišila interpretace událostí a to z důvodů prosrbského, či naopak proalbánského postoje autora, či autorů. Toto bylo například patrné u knihy *Kosovo: past and present* autorů Ranka Petkoviće, Boško Milosavljeviće a dalších, či u práce kolektivu autorů v čele s Prifti Kristaqem *The truth on Kosovo*.

Třetí kapitola se opírá zejména o práce mezinárodních organizací, jakými jsou například Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, Humanitarian Law Center, International Crisis Group, či o publikace Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. Předmětem jednotlivých prací je většinou přesněji určený časový úsek, čímž je poskytnut detailní pohled na zkoumanou problematiku daného období. Společně pak práce pokrývají události od konce konfliktu až do vyhlášení nezávislosti. Obdobně byl některými z nich zpracován vývoj v Kosovu po vyhlášení nezávislosti. Základ poslední kapitoly tvoří kosovská ústava, antidiskriminační zákon a zákon o používání jazyků. Tyto primární zdroje jsou poté doplněny pracemi některých z výše zmíněných

organizací, zabývající se problematikou integrace menšin do společnosti a aplikací zmíněných zákonů. Dalšími podstatnými zdroji byly práce Minority Rights Group International a Kosovského institutu pro výzkum a rozvoj politiky (Kosovar Institue for Policy Research and Development).

1. Historické kořeny konfliktu

Za prvotní obyvatelé oblasti dnešního Kosova je považován kmen Dardanů, jež byl součástí širšího Ilyrského etnika až do 2. století př. nl., kdy byla oblast dobyta Římskou říší. Za potomky Dardanů se prohlašují dnešní Albánci, čímž se deklarují „původním obyvatelstvem“ Kosova, neexistují ovšem jasné důkazy, které by toto spojení podpořily.¹ Jistý je ovšem příchod slovanského kmene Srbů počátkem 7. století, jenž se začal usazovat v oblasti severního Kosova. Vývoj středověkého srbského státu byl vázán na byzantskou, pravoslavnou, říši, která vytvořila základ srbské identity. K oslabení této vazby nedošlo ani po roce 1217², kdy se Štěpán I. nechal papežem korunovat srbským králem. Expanze státu vyvrcholila ve 14. století za vlády Štěpána Dušana, který rozšířil území Srbského království o Albánii a většinu dnešního Řecka, království bylo ke konci jeho vlády dokonce povýšeno na carství. Po jeho smrti se ale i přes snahy jeho nástupců nepodařilo navázat na úspěšný vývoj a území se záhy rozpadlo na menší celky.

Kosovo představovalo zeměpisné těžiště středověkého srbského království, nepředstavovalo ale toliko kulturní a politické jádro, za které je v dnešní době často proklamováno, zvláště pokud je za takovéto centrum považováno sídlo panovníka. To se vždy nacházelo mimo jeho území, královskou residencí byl hrad Ras, od roku 1290 pak Skopje³. Po pádu srbského carství v druhé polovině 14. století přicházelo Kosovo postupně i o roli zeměpisného centra, to se posouvalo směrem na sever, do jeho dnešních pozic. O symbolickém významu Kosova nicméně nelze pochybovat, spočívá zejména v početných církevních památkách, které naznačují jeho pozici jako centra náboženského. Srbský element měl na celém území absolutní převahu, ve „středověkém období srbského panství v Kosovu tvořili Albánci menšinu, byť kontinuální.“⁴ Přesný podíl albánského, či ne-srbského obyvatelstva je ovšem nezjistitelný.

Událostí, jež urychlila úpadek srbského carství a určila další vývoj středověkého Kosova, byla bitva na Kosově poli, ke které došlo na den sv. Víta 28. června 1389 (15. června podle starého kalendáře). Vojska srbského knížete Lazara se střetla

¹ Girdle, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009. 162 s. ISBN 978-80-7277-433-3. s. 7.

² Šesták, Miroslav, et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 57.

³ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 13.

⁴ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 13.

s osmanskými Turky, samotný výsledek bitvy není zcela jednoznačný, neboť obě strany utrpěli těžké ztráty, převládajícím názorem nicméně je, že bitva skončila nerozhodně.⁵ Avšak kníže Lazar v bitvě zahynul a jeho nástupci již nedokázali tlaku Turků déle odolávat. Srbské království ztratilo po bitvě Kosovo a samo postupně přešlo pod osmanskou nadvládu, ve které setrvalo až do roku 1912. Bitva na Kosově polí se vzápětí stala součástí srbské mytologie a později nacionální ideologie. Postupně vznikl kult sv. Víta, den sv. Víta – Vidov dan byl poté navždy spojován s bitvou na Kosově polí a stal se významným symbolem síly a inspirace v boji za osobní a národní svobodu. „V církevním prostředí se rozvíjel klasický kult knížete Lazara coby církevního světce a mučedníka padlého za pravou víru. Ale až v 19. století získal tento nábožensko-folklórní základ svůj dnešní politický a nacionalistický náboj.“⁶

Oficiálním náboženstvím osmanské říše byl islám. Násilná islamizace, či přesuny obyvatelstva nebyly ale častým jevem a probíhaly spíše v pozdní fázi úpadku říše. Přijetí oficiálního náboženství bylo nicméně spojeno se značnými privilegii. Jeho přijetím se člověk stával příslušníkem „vládnoucí vrstvy“, naopak křesťanské obyvatelstvo bylo znevýhodňováno, například povinností platit speciální „křesťanské“ daně. V počátcích osmanské nadvlády převažovalo na území Kosova pravoslavné obyvatelstvo, které se soustředilo převážně na venkově. Islamizace probíhala pomalu, především ve městech, k jejichž prudkému rozvoji docházelo od 15. století. Křesťanské obyvatelstvo konvertovalo k islámu z ekonomických a sociálních důvodů, za účelem získání úlev na daních a zlepšení vlastního postavení ve společnosti. Srbské pravoslavné obyvatelstvo přesto představovalo většinu minimálně do 18. století. Migrace muslimů do Kosova nebyla až do 18. století častým jevem a byla spíše spojena s příchodem tureckých elit administrativního, či vojenského aparátu. Většinu Albánců tvořili v té době původní usedlíci katolické víry, soustředění z velké části v západním Kosovu. Srbský a albánský pohled se dnes ovšem značně liší. „Albánci se považují za původní obyvatele oblasti, kteří se po pádu pećského patriarchátu zbavili srbského asimilačního tlaku a přijetím islámu utvrdili vlastní specifickou identitu. Srbové naopak hovoří o masivní migraci ze severoalbánských hor a svého druhu kolonizaci Kosova, kdy

⁵ Pelikán, Jan, et al. *Dějiny Srbska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 670 s. ISBN 80-7106-...-.

⁶ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 17.

islamizace byla pragmatickým krokem k získání mocenských nástrojů pro tento proces.⁷

Počátkem 17. století začala osmanská říše oslabovat, důvodem bylo její zaostávání ve srovnání s modernizujícími se evropskými státy. V roce 1689 pronikla vojska Svaté říše římské ve svém tažení až do Kosova. Přítomnost císařských vojsk vyvolala masová povstání křesťanských Srbů i Albánců, kteří doufali v ukončení osmanské nadvlády. Císařská vojska byla však záhy Turky zatlačena za Dunaj. Většina srbského obyvatelstva se obávala represí, a proto se rozhodla odejít. Došlo k tzv. Velkému stěhování Srbů (označovanému také jako „seoba“), jež se stalo jednou z hlavních událostí srbské národní mytologie. Odhady počtu uprchlíků se pohybují mezi 60 000 - 70 000⁸, což bylo poměrně velké množství. Represe netrvaly dlouho, již o rok později přislíbil sultán garanci bezpečnosti těm, kteří se chtějí vrátit. I přes návrat části uprchlíků ale došlo v Kosovu ke změně poměru obyvatelstva ve prospěch Albánců, což bylo způsobeno i rostoucí imigrací Albánců z hor a jejich usidlováním v opuštěných srbských domech. K obdobné situaci došlo po dalším neúspěšném, tentokrát rakouském, vpádu v roce 1737. Od 30. let 19. století navíc pro srbské obyvatelstvo vznikla možnost odstěhovat se do nově vzniklého srbského státu, který vznikl po dvou srbských protiosmanských povstáních. Díky velkému přílivu imigrantů a vysoké porodnosti mezi původními usedlíky, tvořili na konci 19. století v Kosovu Albánci jasnou většinu, osmanské statistiky uvádějí 65-70% podíl muslimů, převážně Albánců (k islámu se jich hlásilo přibližně 70%).⁹

Krise Osmanské říše se způsobila oslabení centrální moci, což vedlo v Kosovu k zvýšení náboženské netolerance, představované nově islamizovanými Albánci. Albánští feudálové, jejichž závislost na centrální vládě byla v době úpadku říše spíše formální, drželi faktickou moc a v oblasti byli téměř neomezenými vládci až do první poloviny 19. století, kdy došlo k obnovení centralizace osmanské říše v rámci modernizačního programu. Situace v Kosovu se nicméně nezlepšila, územní ztráty osmanské říše vedly k velkému přílivu muslimských imigrantů, intenzivnější islamizaci, především pak k nárůstu radikalismu a násilí vůči křesťanům. Náboženská netolerance byla ovšem oboustranná. V nově vzniklém srbském státě se projevovaly značné snahy

⁷ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 20.

⁸ Pelikán, Jan, et al. *Dějiny Srbska*. s. 144.

⁹ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 27.

o homogenizaci státu, jejichž projevem byly represe namířené proti muslimům a systematické odsuny obyvatelstva, zejména do Bosny. Později se objevovaly i hlasy volající po osvobození Srbů z turecké nadvlády, ve jménu obnovení srbského státu v jeho historických hranicích z dob vlády cara Štěpána Dušana. Kosovo považované za „posvátnou půdu, kolébku státnosti a politické kultury, oblast soustředění hlavních památek a místo největšího rozkvětu Srbska ve zlatých dobách středověkého carství“¹⁰ hrálo v této koncepci ústřední roli. Tato myšlenka byla spíše teoretickou, ne příliš reálnou, vizí, s posilováním srbského státu se nicméně občas objevily snahy o její realizaci.

V druhé polovině 19. století se u albánského obyvatelstva Osmanské říše objevovaly silné snahy o politickou emancipaci a národní sebeurčení. Jádrem byla snaha o kulturní a politickou autonomii a odpor proti centralizaci osmanské říše. Myšlenka národního sebeurčení dala podnět ke vzniku tzv. Prizrenské ligy, jež vznikla z historicky prvního panalbánského zasedání v roce 1878. Přestože byla liga záhy rozprášena, byla prvním počinem svého druhu a měla značný vliv na rozvoj myšlenky národního sebeurčení.¹¹ Proces národní emancipace byl urychlen tzv. Velkou východní krizí v letech 1875 - 1878¹² a válečným postupem Řecka, Srbska a Černé Hory, jež ze svých dobytých území nekompromisně vyháněly muslimské obyvatelstvo. V důsledku pogromů uprchlo do Kosova asi 50 000 muslimů, převážně Albánců¹³ a výrazně vzrostlo etnické napětí v oblasti, podněcovaného rovněž propagandistickými aktivitami Srbska a operacemi srbských partyzánských skupin. Podle statistik odešlo z Kosova v letech 1877-1912 až 150 000 Srbů¹⁴ a jejich podíl na populaci zde na počátku První světové války činil už jen asi 21%.¹⁵ Albánci iniciovali v oblasti řadu menších povstání, k nejsilnějšímu z nich došlo na jaře roku 1912. Osmanská říše se nacházela na pokraji zhroucení, zejména kvůli probíhající válce s Itálií, což vedlo k rozhodnutí Řecka, Srbska, Černé hory a Bulharska vstoupit do války, s cílem zabránit vzniku samostatné Albánie, vytlačit

¹⁰ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 25.

¹¹ *Kosovo: past and present*. Ranko Petković, Boško Milosavljević [et al.]. Belgrade: Review of Internat. Affairs, 1990. 384 s.

¹² Povstání proti turecké nadvládě v roce 1875 v Hercegovině, Bosně a roku 1876 v Bulharsku vyústila v ozbrojený konflikt proti turecké nadvládě, do kterého se zapojily i Černá hora a Srbsko, jejich armády byly však poraženy. V roce 1877 vstoupilo Rusko do války s Tureckem. Rusko – Turecká válka byla ukončena mírovou smlouvou v březnu 1878. Na následném Berlínském kongresu byly Srbsko, Černá Hora a Rumunsko uznány za nezávislé státy.

¹³ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 30.

¹⁴ *Kosovo: past and present*. Ranko Petković, Boško Milosavljević [et al.]. s. 57.

¹⁵ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 30.

Turky z Balkánu a zmocnit se jejich území. Tzv. Balkánská válka započala 12. října 1912 a již 30. října obsadila srbská armáda celé území Kosova, podle královského dekretu z prosince 1912 pak Kosovo připadlo pod vojenskou správu Srbska. V listopadu téhož roku byla vyhlášena samostatná Albánská republika, její hranice byly ale určeny na mírové konferenci v Londýně v prosinci 1912 a nezahrnovaly všechna území, na kterých převažovalo albánské etnikum, především Kosovo, západní Makedonii a Camerii, jež byly rozděleny mezi Srbsko, Řecko a Černou horu, přibližně 50% Albánců se tak ocitlo mimo hranice nově vzniklého státu.¹⁶ Tímto krokem byl v oblasti vytvořen základ pro budoucí spory vyvolávané ve jménu národního sebeurčení, či spojení s mateřským státem.

1.1 Kosovo během světových válek

Během První světové války bylo Kosovo rozděleno na dvě uzavřené části pod rakousko-uherskou a bulharskou okupační správou. Po první světové válce se celé Kosovo stalo součástí nově vzniklého Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, od roku 1929 Jugoslávie. Srbové zaujímali v nově vzniklém útvaru pozici nejpočetnějšího národa, představovali 39% jeho populace.¹⁷ Kosovo bylo společně s Makedonií označováno jako jižní Srbsko, veškerá administrativa byla v rukou Srbů a jediným úředním jazykem byla Srbochorvatština. Veškeré školy vyučující v albánském jazyce byly zavřeny a výuka probíhala pouze v Srbochorvatštině. Albáncům bylo umožněno pouze tradiční náboženské vzdělání¹⁸. Cílem byla asimilace Albánců a integrace Kosova do srbského státního prostoru. Asimilace, či integrace je ovšem možná pouze pokud ji daná etnická skupina akceptuje, což zcela určitě nebyl případ kosovských Albánců. Srbská strana nicméně tento fakt ignorovala a počítala s úspěchem. Albánci nebyli dokonce ani považováni za národnostní menšinu, dokument ministerstva vnitra z roku 1929 prohlašoval, že „v jižním regionu se nenacházejí žádné menšiny“.¹⁹ Současně probíhala srbská kolonizace Kosova, která započala již krátce před první světovou válkou. Nově příchozím Srbům byly slibovány značné výhody, například daňové úlevy.

¹⁶ Prifti, Kristaq, et al. *The truth on Kosova*. 1. Tirana : Encyclopaedia Publishing House, 1993. 351 s.

¹⁷ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*. Berkeley : University of California Press, 1999. 378 s. ISBN 0-520-21865-5. s. 285.

¹⁸ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 34.

¹⁹ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*. s. 286.

Kolonistům byla navíc přidělována půda albánských emigrantů, ale také půda vyvlastněná albánským obyvatelům, zejména velkostatkářům pod záminkou agrární reformy.²⁰ I přes veškeré výhody nebyl kolonizační plán příliš úspěšný, počty osadníků nebyly nikterak vysoké. Jedním z důvodů nízkého počtu imigrantů byla velice špatná ekonomická situace, ve které se Kosovo nacházelo. Značně zaostalé a málo efektivní zemědělství zaměstnávalo naprostou většinu obyvatelstva. Velkým problémem i nadále zůstávala bezpečnostní situace. Z pochopitelných důvodů se tedy mnoho kolonistů vracelo zpět do severní Jugoslávie. Celková míra kolonizace je v meziválečném období odhadována na 60 000 osob.²¹

Represe srbského administrativního aparátu a snahy o asimilaci Albánců vedly k vyostření etnického konfliktu, již v roce 1918 vypuklo v Kosovu silné ozbrojené povstání, které trvalo do roku 1920, k častým bojům s povstalcí docházelo dále i během 30. let.²² Akce albánských povstalců měly nakonec pro kosovské Albánce pouze negativní důsledky, především došlo k zintenzivnění represivních opatření, často také docházelo k násilí na civilistech. Povstalci navíc podnikali akce i proti obyvatelstvu z řad etnických Albánců, pokud jakkoli spolupracovali s oficiálními jugoslávskými strukturami. Represe proti vlastním lidem, kteří “dostatečně nespolupracují” s odbojem, jsou znakem, který přetrvává dodnes. V důsledku zmíněných faktorů odešlo mnoho Albánců do Albánie, či Turecka. Emigrace byla podporována vládou a v druhé polovině 30. let se dokonce začaly vypracovávat plány organizovaných deportací, z důvodu vypuknutí Druhé světové války nebyly ale nikdy dokončeny. Odhady počtu albánských emigrantů z Kosova v letech 1912 a 1941 se značně liší, pohybují se mezi 35 000 - 500 000 osob.²³ Tato migrace, stejně tak srbská kolonizace nicméně příliš neovlivnily demografickou strukturu Kosova, zejména díky vysokému přirozenému přírůstku albánské populace. V roce 1939 představovali Albánci stále většinový element s 54,4% populace, Srbové a Černohorci byli 33,1% menšinou.²⁴

Po vypuknutí Druhé světové války se téměř celé Kosovo stalo součástí tzv. Velké Albánie pod společnou italskou a německou okupací, což spočívalo především ve vysokém daňovém zatížení pro udržování italské armády. V červenci 1941 bylo

²⁰ Prifti, Kristaq, et al. *The truth on Kosova*.

²¹ Prifti, Kristaq, et al. *The truth on Kosova*. s. 155.

²² Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 38.

²³ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*.s. 285.

²⁴ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*.s. 315.

Kosovo začleněno do civilní správy Albánského království. Na veřejnosti a v úřadech bylo zakázáno mluvit jinak než albánsky, došlo také k vytvoření mnoha albánských škol, ve snaze podpořit možnou unifikaci s mateřskou zemí.²⁵ Kosovští Albánci získali dokonce právo nosit zbraň, což ale ve výsledku vedlo k opětovnému vypuknutí etnického násilí namířeného zejména proti Srbům. Ze strachu před albánským terorem odešlo ze země mnoho srbských rodin, odhady se opět značně liší, pohybují se mezi 10 000 – 100 000 osobami.²⁶

V reakci na okupaci vznikala mnohá odbojová hnutí, jejich často velice odlišné názory a cíle a neschopnost spolupráce vedly k vypuknutí občanské války. Zároveň získával na síle místní komunistický odboj, spolupracující s komunistickou stranou Jugoslávie pod Titovým vedením. V zimě 1943 a poté v květnu 1944 podnikli Němci mohutné ofenzívy proti partyzánům, které však skončily neúspěchem a v listopadu 1944 se v Albánii fakticky chopili moci komunisté.²⁷ Protikomunistický odboj, který se zformoval po stažení německých vojsk, byl záhy rozprášen. Na podzim 1944 obsadily Titovy jednotky Kosovo, což vyvolalo masivní vzpouru na celém území, neboť kosovští Albánci doufali, že budou moci vystoupit z Jugoslávie a stát se součástí Albánie. Tito si ovšem nemohl ztrátu Kosova dovolit, pokud chtěl získat na svou stranu většinu Srbů. V únoru 1945 bylo v oblasti vyhlášeno stanné právo a zahájena krvavá vojenská akce s cílem stabilizovat oblast, zaměřená především proti Albáncům, kteří během války spolupracovali s okupanty.²⁸

1.2 Vývoj Kosova do 80. let 20. Století

Dne 3. září 1945 byla v rámci Srbské republiky²⁹ vytvořena autonomní oblast Kosovo a Metohije, tamní administrativa neměla ale žádné nezávislé rozhodovací pravomoci a její vnitřní záležitosti byly pod správou Srbské republiky. Je třeba zdůraznit, že Kosovo a Metohija se stalo součástí Srbska na základě rozhodnutí obyvatel oblasti, vyjádřeného v rezoluci „Regionálního lidového shromáždění Kosova a Metohije“

²⁵ Šesták, Miroslav, et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. s. 450.

²⁶ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*. s. 287.

²⁷ Pelikán, Jan, et al. *Dějiny Srbska*.

²⁸ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 43.

²⁹ Srbská republika byla jednou z šesti republik (republiky Bosny a Hercegoviny, Chorvatska, Slovinska, Makedonie, Černé Hory, Srbska) Federativní lidové republiky Jugoslávie. Součástí Srbské republiky byly poté dvě autonomní jednotky – Kosovo a Metohija a Vojvodina.

v červenci 1945.³⁰ Tito nicméně usiloval o stabilizaci Kosova a věřil, že, uznání práva Albánců na vlastní správu a určitou míru autonomie je pro řešení problému klíčové. Tito se snažil integrovat Albánce do Jugoslávie a odstraňovat diskriminaci, došlo k otevření škol v albánštině. „Albánci byli poprvé v historii uznáni za svébytnou menšinu a byla jim ústavně zaručena základní práva.“³¹ Snahy komunistického aparátu o zapojení Albánců byly ale ztíženy vysokou mírou negramotnosti, vzniklou především v důsledku předchozího útlaču. V roce 1948 představovali Albánci v Kosovu 68,5% většinu, zatímco podíl Srbů byl pouze 23,6%³², ti ale přesto „zaujímalí 68% administrativních míst a 50% kvalifikovaných dělnických míst.“³³ V březnu 1948 došlo pro odlišnosti v pojetí socialismu mezi Titem a Stalinem k vyloučení Jugoslávie ze sovětského bloku, v důsledku čehož přerušila Albánie, která stála na straně Sovětského svazu, s Jugoslávií veškeré styky. Tento krok zároveň zhoršil postavení Albánců v Kosovu, kteří byli považováni za hrozbu. Následovala nová vlna represí, jejíž součástí byla i protiislámská politika, realizovaná v rámci široké protináboženské politiky komunistické Jugoslávie. Obnovení útlaču vedlo mnoho kosovských Albánců k odchodu do Turecka, počty emigrantů se odhadují na 100 000 osob.³⁴ Vleklym problémem byla také katastrofická ekonomická situace Kosova, které bylo nejzaostalejším regionem Jugoslávie.

V roce 1963 byla přijata nová ústava, která oficiálně uznávala Albánce za národnost, současně „povýšila“ autonomní oblast Kosovo a Metohije na „autonomní provincii“ (status který získala Vojvodina již roku 1946), zároveň ale došlo k větší centralizaci v rámci republiky, práva autonomních provincií mohla být nově určována i zákony a ne pouze pomocí ústavních změn.³⁵ V roce 1966 došlo také k personální obměně na vysokých pozicích kosovské policie, která byla do té doby ovládána srbskými nacionalisty a vystupovala značně proti-albánsky. Nové vedení bylo naopak vůči menšinám tolerantnější, došlo tedy k uvolnění policejního tlaku proti Albáncům.³⁶ K této změně došlo v souvislosti s vynucenou rezignací šéfa tajné policie Aleksanara Rankoviće, který byl obviněn ze zneužívání svých pravomocí a odposlouchávání vysokých jugoslávských představitelů. Jednalo se však o uměle vytvořenou aféru,

³⁰ *Kosovo: past and present*. Ranko Petković, Boško Milosavljević [et al.].

³¹ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 45.

³² Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*. s. 316.

³³ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 47.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ *Kosovo: past and present*. Ranko Petković, Boško Milosavljević [et al.].

³⁶ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*. s. 290.

skutečným důvodem byl mocenský boj ve vedení strany.³⁷ Uvolnění poměrů ve snaze o integraci albánského elementu do Jugoslávie mělo ale ve výsledku opačné důsledky. Albánské obyvatelstvo Kosova vnímalo politiku režimu jako signál k dalšímu prosazení svých požadavků a značně se radikalizovalo. V říjnu došlo k několika demonstracím albánských studentů, během kterých účastníci volali po vzniku samostatné Kosovské republiky, zlepšení ekonomické situace, či založení univerzity. V listopadu vedly demonstrace na mnoha místech k vypuknutí násilných střetů. Komunistický aparát se snažil situaci vyřešit ústupky, v roce 1969 byla v Prištině založena Albánská univerzita, v roce 1970 vešel v platnost jazykový zákon, na jehož základě byl rozšířen počet albánských škol a albánštině byl poskytnut prostor v televizi, rozhlasu a tisku. Došlo také k normalizaci vztahů s komunistickou Albánií.³⁸

Vyvrcholením snahy o vyřešení národnostní otázky nejen Kosova, ale celé Jugoslávie, jež byla charakterizována postupnou decentralizací moci na jednotlivé republiky, probíhající již od 50. let, se stala ústava roku 1974. Na jejím základě se Jugoslávie oficiálně stala konfederací šesti suverénních republik a dvou autonomních oblastí. Rozhodovací proces byl založen na jejich konsensu. Ústava také deklarovala „právo na sebeurčení národů až do odtržení.“³⁹ Kosovo získalo ústavou téměř stejné postavení, jakým disponovaly jednotlivé republiky, na rozdíl od nich mu ale nenáleželo právo na oddělení se od federace. Vznikla autonomní kosovská vláda, parlament a autonomní ústavní soud. Jejich obsazování se navíc řídilo proporčním etnickým klíčem, čímž byl značně zvýšen podíl Albánců v administrativě. Je třeba ale zdůraznit, že nová federální ústava definovala status Kosova v rámci federace, nedotýkala se jeho postavení uvnitř Srbské republiky. Srbská vláda udělila Kosovu značnou míru autonomie, zároveň si ale ponechala právo regulovat jeho politický status.⁴⁰ Ústavní změny byly zpočátku pouze „papírové“ a nedošlo k jejich praktickému uplatnění, reálně zůstala moc i nadále centralizována v rukou komunistického aparátu. Fakticky měla ústava vstoupit v platnost až po Titově smrti, tomu byl totiž doživotně zajištěn prezidentský úřad, čímž byla ústava blokována.⁴¹ S postupným ochabováním komunistické moci se ale stále více projevovaly sílící nacionální tendence, vyvolávané elitami ve snaze chopit se moci,

³⁷ Šesták, Miroslav, et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*.

³⁸ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 48.

³⁹ Barša, Pavel. Strmiska, Maxmilián. *Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 329 s. s. 116.

⁴⁰ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*. s. 291.

⁴¹ Šesták, Miroslav, et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. s. 548.

kteřá unikala z rukou slábnoucího režimu. „Formální instituty ústavy z roku 1974 s jejich akcentací národních a republikových zájmů získaly hodnotu nástrojů mocenského boje mezi národními a republikovými elitami.“⁴² Postupná „papírová“ decentralizace moci a ústupky vůči jednotlivým republikám, tak nakonec namísto uklidnění situace a udržení jednotné Jugoslávie naopak připravily půdu pro nástup nacionalismu. Albánská většina v Kosovu, která v roce 1981 představovala již 77,4% obyvatel⁴³, viděla ve zlepšení své situace novou šanci a ve snaze prosadit své politické požadavky se radikalizovala, „od 70. let 20. století už docházelo k prokázaným případům protisrbské diskriminace, nátlaku a násilí. Tyto víceméně individuální případy byly v Srbsku silně medializovány, paušalizovány a použity k anti-albánské propagandě.“⁴⁴ Podobná „propaganda“ se po Titově smrti v květnu 1980, kdy se naplno rozhořel boj o moc, objevovala stále častěji.

⁴² Barša, Pavel. Strmiska, Maxmilián *Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva*. s. 117.

⁴³ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*. s. 316.

⁴⁴ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 50.

2. Vnitřní a vnější konflikty do roku 1999

Dne 11. března 1981 proběhla v Prištině demonstrace asi dvou tisíc albánských studentů, požadujících zlepšení podmínek v kolejích a menzách. Z obavy před politizací demonstrací byla přijata přísnější opatření a vedení demonstrace bylo zatčeno. Reakce kosovských úřadů byla však ihned odsouzena jako přehnaná a vyvolala další demonstrace, jež vypukly 25. března v Prizrenu a následující den pokračovaly v mnohem větší intenzitě v Prištině. Demonstrace vyvrcholily prvního a druhého dubna, v šesti městech vyšly do ulic desetitisíce Albánců, většina z nich nesla transparenty volající po „Kosovské republice“.⁴⁵ Demonstrace se během několika dnů rozšířily do dalších měst a nabyly podoby celoalbánské revolty, která se stala vyjádřením dlouho hromaděné nespokojenosti a zároveň touhy po vytvoření vlastní republiky. Většina Albánců si již nepřála sjednocení s mateřskou zemí, po otevření hranic v 70. letech a návštěvách tamním komunistickým režimem zbídačené Albánie, opustily kosovskou společnost veškeré iluze o možném spojení s mateřskou zemí. Masové nepokoje vyvolaly v Jugoslávii šok, v Kosovu bylo vyhlášeno stanné právo, k potlačení a uklidnění situace bylo povoláno kolem 30 000 mužů, včetně příslušníků Jugoslávské lidové armády vyzbrojených těžkou technikou.⁴⁶ Podle oficiálních správ bylo během potlačování nepokojů zabito 11 civilistů, Amnesty International ovšem odhaduje počet zabitých na 300 osob a někteří obyvatelé kosova dokonce prohlašují, že byl počet obětí alespoň jeden tisíc.⁴⁷ Jugoslávské vedení ospravedlňovalo tvrdý zásah označením demonstrací za antijugoslávské a odvolávalo se na nepochybnou účast odbojových skupin. Takové skupiny v Kosovu skutečně existovaly. Vznikaly již od 50. let jako přirozený výsledek procesu rostoucího nacionálního uvědomování kosovských Albánců. V roce 1982 vydal kosovský ministr vnitra prohlášení o odhalení 33 takovýchto ilegálních skupin, zároveň také označil podporu, které se jim dostávalo z řad

⁴⁵ Pelikán, Jan, et al. *Dějiny Srbska*. s. 512.

⁴⁶ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 52.

⁴⁷ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*. s. 293.

albánského obyvatelstva za „masovou“.⁴⁸ Jejich účast na demonstracích avšak není prokázána, nelze ji ale ani vyloučit.

Silové řešení situaci uklidnilo, dlouhodobě však vedlo k nutnosti zvýšené policejní přítomnosti, častým represím a vlnám zatýkaní. V letech 1981 až 1985 bylo uvězněno 3,344 kosovských Albánců pro „nacionalistické aktivity“.⁴⁹ „Uvěznění a odsouzení probíhalo často na základě vykonstruovaných obvinění a v některých případech bylo doprovázeno nátlakem, šikanou, či velmi silným psychickým nátlakem, např. pomocí drog. Tato praxe pouze nahrávala albánské nacionalistické opozici v získávání sympatií v zahraničí a mezi širokou veřejností vedla ke vzniku kultu mučedníků a bojovníků za svobodu, čímž upevňovala stále exkluzivnější vědomí národní identity.“⁵⁰

Demonstrace také vyvolaly kritiku předchozí politiky, jež byla označována za viníka vzniklých nepokojů, kvůli své přílišné otevřenosti v otázce Kosova. Stejně jako již dříve došlo k čistce na nejvyšších stranických postech v Kosovu, uvolněná místa byla obsazena loajálními členy. Dalším krokem byla čistka v pedagogické a akademické sféře, která „postihla velkou část kosovsko-albánských intelektuálních elit. Postižení se týkalo zejména učitelů, kteří odmítali suspendovat nebo vylučovat ze škol účastníky studentských pochodů.“⁵¹

Události roku 1981 pochopitelně radikalizovaly albánský postoj k srbské menšině v Kosovu. Zvýšená míra diskriminace vůči kosovským Srbům, ať už skrytá, či otevřená, byla v 80. letech bezpečně prokazatelná. Vzrostl počet případů fyzického násilí, vyhrožování, častá byla také diskriminace Srbů ze strany albánských činitelů.⁵² V říjnu 1985 byla srbskému a jugoslávskému shromáždění zaslána petice s podpisy dvou tisíc Kosovských Srbů, ve které žádali o ochranu proti Albáncům, porušujícím jejich lidská práva.⁵³ Zhoršení poměrů vedlo také k emigraci Srbů z Kosova během 80. let.

Symbolem 80. let se stal tzv. Martinovićův případ. Dne 1. května 1985 se v tisku objevila zpráva, podle které byl srbský sedlák Djorde Martinović napaden dvěma neznámými Albánci, svázán, zbit a znásilněn do konečníku lahví. O tři dny později byla ale ve zprávě vyšetřovatelů, Martinovićova zranění označená za způsobená v důsledku

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*.s. 293.

⁵⁰ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 58.

⁵¹ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 57.

⁵² *Kosovo: past and present* . Ranko Petković, Boško Milosavljević [et al.].

⁵³ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*.s. 294.

sebeukájecích praktik, součástí byla i informace o tom, že Martinović se k tomuto aktu sám přiznal.⁵⁴ Celý případ byl v obrovské míře medializován, další vyšetřování přinášelo pouze konfliktní výsledky, část z nich potvrzovala první verzi, část druhou, což nakonec vedlo k šíření spekulací, ztrátě důvěry v oficiální prohlášení a považování informací z tisku za „skutečnou pravdu“. Srbský tisk převážně propagoval původní verzi události. Přestože v případě nebyl nikdo zatčen, tisk za útočníky jednoznačně označil dva neznámé Albánce, kteří se tímto činem snažili Martinoviće přinutit k prodeji jeho pole. Vykupování srbských pozemků Albánci bylo v té době jedním z nejrozšířenějších projevů srbsko-albánského konfliktu. „Albánci byli obviňováni z nátlaku na Kosovské Srby, aby jim prodali své pozemky, za účelem vytvoření čistě albánského Kosova“.⁵⁵ Martinovićův případ byl tak médií snadno stylizován do role projevu reálných albánských praktik ve snaze o „etnický čistý“ Kosovo.

Martinovićův případ se stal zlomem v interpretaci kosovského problému. Akce Kosovských Albánců nebyly již označovány za kontrarevoluční a protirežimní, ale za protisrbské. Popularizace případu znamenala také konečný obrat k nacionalizaci většiny srbského tisku.⁵⁶ Až do konce 80. let byl využíván k zobrazení srbského utrpení ze strany Kosovských Albánců a k vyvolávání srbského nacionalismu. Kosovo se v očích široké srbské veřejnosti postupně stalo symbolem srbského utrpení.

V září 1986 se v tisku objevuje uniklá část tzv. Memoranda SANU (Srbska akademija nauk i umetnosti), které mělo upozorňovat na nejvážnější problémy Srbska a Jugoslávie. Jeho velká část je tvořena údajným porušováním lidských práv Srbů v Kosovu a kritikou ústavy z roku 1974, pro její ustanovení větší autonomie oblastí.⁵⁷ Většina politických elit Srbska dokument odmítla, veřejnost ho nicméně přijala se sympatiemi. Jedním z politiků, kteří dokument přijali, byl i Slobodan Milošević. Ten byl v únoru 1986 zvolen šéfem stranické organizace komunistů Srbska⁵⁸, tedy do nejvlivnější pozice v Srbsku. Přirostrování situace v Kosovu a sílící nacionalismus se pro Miloševiče staly nástrojem upevnění moci. V dubnu 1987 během Miloševićovi návštěvy Kosova dochází před budovou přístinské stranické organizace k demonstraci zhruba 15 000 Srbů proti Albánskému útlaku. Během následujících snah policie o zvládnutí demonstrace

⁵⁴ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*.s.

⁵⁵ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*.s. 100.

⁵⁶ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 60.

⁵⁷ Pelikán, Jan, et al. *Dějiny Srbska*. s. 515.

⁵⁸ Šesták, Miroslav, et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. s. 561.

prohlašuje Milošević směrem k demonstrantům: „Už vás nikdo nebude bít!“.⁵⁹ Tento výrok byl pochopen jako slib ochrany proti násilí ze strany Albánců a v očích Srbů pasoval Miloševiče do role národního ochránce.

Do konce roku 1986 dokázal Milošević stabilizovat svoji pozici, především prostřednictvím odstranění nepohodlných politiků z vedení Srbska a jiných důležitých postů. Po upevnění jeho pozice se začala otevřeně projevovat nacionalistická rétorika. Politici vůdcové cíleně a vytrvale přesvědčovali obyvatelstvo, aby vnímalo „etnický“ a odlišovalo „my“ od „oni“ předně na základě etnické příslušnosti. Etnické předsudky, jež byly během Titovi Jugoslávie zatlačovány do pozadí, byly oprašovány a vynášeny na povrch. Zdůrazňování starých křivd a útlaků prostřednictvím médií vedlo k silnému nacionalismu, který vyplnil prázdnotu, jež vznikla po selhání komunistické ideologie. Milošević naplno využil kosovského problému a pomocí nacionalistických hesel jako například „Jugoslávie a Srbsko se nevzdají Kosova“, či slibech o zajištění toho, že všichni Srbové budou žít v jednom státě, podněcoval srbskou národní hrdost. Srby vykresloval jako oběti nespravedlnosti, kterých se na nich dopouštějí Albánci, později rétoriku rozšířil na „jiné etnonárodní skupiny“. Sám sebe pak pasoval do role ochránce srbského národa a jeho zájmů a zachránce Jugoslávie. Ovšem Jugoslávie dle jeho představ, tedy jako „Srboslávie“ pod jeho vedením.⁶⁰ K podněcování srbského nacionalismu sloužila především média, která od Martinovićova případu „obohacovala“ zprávy o etnický rozměr kdykoliv to bylo možné, a Miloševićem sponzorované mítinky Kosovských Srbů, tzv. „shromáždění pravdy“.

K další zlomové události došlo dne 3. září 1987, kdy albánský příslušník Jugoslávské armády zastřelil v kasárnách 4 vojáky (Srb, dva Bosenští muslimové, Chorvat), dalších 5 zranil a poté spáchal sebevraždu.⁶¹ V tisku byla událost vylicena jako útok proti celé Jugoslávii a ukázka hrozby, jenž Albánci představovali. Anti-albánský postoj se rozšířil do tisku ostatních republik Jugoslávie, kosovský problém se rázem stal záležitostí celé Jugoslávie, čímž se otevřela možnost pro „tvrdší postup“ v jeho řešení. V mnoha místech vypukly nacionalistické demonstrace namířené proti Albáncům, došlo i k „několika pogromům a ničení albánských obchodů.“⁶² V srbském tisku byla váha

⁵⁹ Pelikán, Jan, et al. *Dějiny Srbska*. s. 517.

⁶⁰ Barša, Pavel. Strmiska, Maxmilián. *Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva*. s. 121.

⁶¹ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*. s. 145.

⁶² Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 64.

nepokojů ovšem značně snížena, demonstrace byly označovány pouze jako „mírně nacionalisticky zabarvené“⁶³

Milošević využil situace ke kritice představitelů albánské komunity, které obvinil s nastalé krize. Cílem bylo odstranit z politických funkcí všechny vlivné kosovské Albánce a vytvořit tak prostor pro ústavní změnu, jež by upravila status Kosova. Tato snaha vyvrcholila v lednu 1989, kdy byli ze svých pozic vypuzeni tři nejvlivnější albánští politici.⁶⁴ Jejich posty Milošević obsadil jemu loajálními Albánci v čele s Rrahmanem Morionu. V reakci na tuto změnu vypukla 20. února 1989 v dole v Trepči stávka 1300 horníků, kteří odmítali jíst a opustit důl dokud nedojde k odvolání tří politiků dosazených Miloševićem. Akci horníků podpořila velká část albánské populace vyhlášením generální stávky. Morinova skupina pod tímto tlakem ohlásila svoji demisi, což vedlo k ukončení stávky. Začátkem března byla ovšem jejich demise prohlášena za neplatnou a v Kosovu byl vyhlášen výjimečný stav pro prevenci dalších nepokojů. Dne 28. března byla v Bělehradu vyhlášena nová ústava Srbské republiky, která zrušila autonomii Kosova a Vojvodiny. V reakci vypukla v Kosovu řada masových demonstrací, které přerostly v krvavé střety, provázené masovým zatýkáním a nasazením těžké techniky. Oficiální údaje mluví o 25 mrtvých a 222 těžce zraněných, skutečné počty byly nicméně pravděpodobně vyšší.⁶⁵ Ústavní změny byly podstatné i z hlediska rozložení politických sil v Jugoslávii. Kosovo i Vojvodina byly nadále zastoupeny ve federálním shromáždění, Milošević tak měl pod kontrolou jejich hlasy.

Tvrdý postup vyvolal v Jugoslávii odlišné reakce. Většina Srbů ho přijala pozitivně, což bylo ale převážně způsobenou masovou propagandou a manipulací srbských médií. „Většina obyvatel Jugoslávie, a Srbska zvláště, neměla reálnou představu o tom, co se v Kosovu ve skutečnosti děje.“⁶⁶ Akce pro potlačení demonstrací byly naopak odsouzeny v Chorvatsku a Slovinsku, došlo k odvolání chorvatského a slovinského kontingentu policejních sil v Kosovu. Další prohloubení krize způsobila aféra s údajnou otravou albánských školáků na přelomu března a dubna 1990. První zprávy hovořily o tisících albánských školácích, kteří záhadně onemocněli. Případ nebyl nikdy spolehlivě vysvětlen, Kosovští Albánci prohlásili incident za srbský útok, srbská

⁶³ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*. s. 146.

⁶⁴ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*. s. 179.

⁶⁵ Šesták, Miroslav, et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. s. 518.

⁶⁶ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 67.

propaganda naopak dokonce tvrdila, že Albánci v rámci propagandy a získání podpory otrávil vlastní děti.⁶⁷

Od roku 1989 užívali srbští lídři pravidelně méně intenzivního a ne tak viditelného nátlaku. Prostřednictvím policejní „šikany“, zapojením polovojenských jednotek a dalšími postupy, jež porušovaly lidská práva, drtili veškeré albánské aspirace. V červnu 1990 byla zákonem dále rozšířena krizová opatření. Kosovská akademie umění a věd, která byla centrem inteligence, byla zavřena a došlo k propuštění tisíců státních zaměstnanců. Dne 5. července 1990 bylo v rozporu s federální ústavou rozpuštěno Kosovské shromáždění a dosavadní autonomní vláda. V říjnu téhož roku zbavuje nová srbská ústava Kosovo a Vojvodinu autonomního statusu.⁶⁸

2.1 Formování albánské opozice

Na konci 80. let se v Kosovu formovala moderní albánská opozice, se základem zejména ve Svazu svobodných odborů Kosova, Svazu nezávislých novinářů a Svazu spisovatelů. V prosinci roku 1989 vznikla Demokratická liga Kosova (LDK, Lidhja demokratike e Kosovës), jež jako první sjednocovala názorově nejednotné skupiny. „Hlavním reprezentantem a politickou elitou albánské komunity v Kosovu se stali nacionalisticky orientovaní intelektuálové vzeší z relativně liberální atmosféry 70. let.“⁶⁹ Předsedou LDK, a tedy politickým vůdcem Kosovských Albánců, byl zvolen literární kritik a představitel umírněnější frakce Ibrahim Rugova. Liga brzy získala charakter celokosovské masové organizace s členskou základnou několika set tisíc osob.⁷⁰ Jiné vznikající skupiny, jež převážně nesouhlasily s postoji LDK, nedosáhly vlivnějšího postavení.

V roce 1990 tvořily hlavní body programu LDK požadavky na přeměnu Kosova v rámci Socialistické federativní republiky Jugoslávie, plnou garanci národních práv a úplnou amnestii politických vězňů.⁷¹ LDK rozhodla o zahájení bojkotu oficiálních mocenských struktur a nevstupování do veřejných funkcí s cílem zničit iluze o legitimitě

⁶⁷ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*.

⁶⁸ Mertus, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war*.s. 297.

⁶⁹ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 71-72.

⁷⁰ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 72.

⁷¹ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 73.

Miloševićovi politiky v Kosovu, zároveň dochází k budování paralelních struktur. Dne 2. července 1990 byla na zasedání v Prištině přijata deklarace o suverenitě Republiky Kosovo v rámci SFRJ, 7. října poté následovalo přijetí její ústavy a potvrzení suverenity.⁷² Cílem LDK se stává dovršení vybudování paralelních struktur, zejména školství a zdravotnictví. V dubnu 1991 byl Ibrahim Rugova zvolen prezidentem, zároveň byla vytvořena vláda, která ale vzápětí odešla do emigrace a postupně ztratila přímý kontakt s vývojem kosovské situace. Obdobně ztratil význam i parlament, který se po svém prvním zasedání v červnu 1992, rozehnaném policií, již nesešel. Rugova a jeho skupina spolupracovníků v LDK tak fakticky přijímala všechna rozhodnutí.

V reakci na odchod Slovinska a Chorvatska z federace a rozpadu SFRJ přijala kosovská reprezentace 19. října 1991 rozhodnutí o nezávislosti Republiky Kosovo na Srbsku a žádala o mezinárodní společenství⁷³ o uznání suverenity. Z důvodů probíhajícímu konfliktu v Jugoslávii byla ovšem Kosovská otázka ignorována. „Albánci nebyli přizváni k žádným diplomatickým iniciativám v rámci řešení jugoslávské krize a Kosovo bylo, navzdory kritice Miloševiče za potlačování lidských práv, bráno jako nedílná součást Srbska, resp. „zbytkové“, či „nové“ Jugoslávie.“⁷⁴ Nezáměr o Kosovskou otázku ze strany mezinárodních společností vedl ke změně postoje kosovských vůdců. Pod vedením Rugovi započali od roku 1992 kosovští Albánci politiku pasivní resistance. Touto strategií chtěl Rugova získat pozornost a sympatie mezinárodního společenství, dosáhnout ustanovení mezinárodní správy a nakonec samostatnosti Kosova. Snažil se také předejít občanské válce, byl si totiž plně vědom, že albánská guerilla nemůže v žádném případě obstát proti jugoslávské armádě.

Veškeré snahy o zviditelnění kosovského problému avšak nedosáhly velkého úspěchu, Kosovo i nadále zůstávalo ve stínu probíhající války a mimo centrum zájmu mocností. Přestože v oblasti působily již od roku mnohé nevládní a humanitární organizace, jako např. Human Rights Watch, Amnesty International, Červený kříž a další, nedostalo se albánské opozici žádné mezinárodní pomoci, která by podpořila jejich požadavky. Důvodem byl především strach z vytvoření nebezpečného precedentu, v případě vzniku samostatného Kosova, a snaha o ukončení války v Bosně a Hercegovině. Jakýkoliv

⁷² Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 75.

⁷³ Především se jedná o aktéry, kteří se podíleli na řešení konfliktů v Jugoslávii, USA, Velkou Británií, Rusko, Francii, Německo a Itálii, tedy členy tzv. Kontaktní skupiny (Contact group), vzniklé na počátku 90. let v reakci na krizi v Bosně, dále pak o Evropskou unii.

⁷⁴ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 76.

pokus o vyřešení situace v Kosovu představoval potenciální hrozbu vzniku dalšího ozbrojeného konfliktu a tedy překážku pro ukončení konfliktu již probíhajícího. Snahy albánské opozice se tak setkaly pouze s vágními napomenutími Miloševiče, jež ho varovaly před vyvoláním válečného konfliktu v Kosovu, jako tomu bylo například ze strany Spojených států v letech 1992 a 1993.⁷⁵ Dne 14. prosince 1995 byla podepsáním mírové smlouvy v Daytonu ukončena válka v Bosně a Hercegovině, dohoda zároveň uznala Svazovou republiku Jugoslávie v jejích dosavadních hranicích, čímž byla kosovská otázka z mezinárodního hlediska uzavřena.⁷⁶

Daytonské dohody se staly kritické pro změnu situace v Kosovu. Srbské jednotky a paramilitární skupiny, do té doby soustředěné v jiných oblastech Jugoslávie, byly nyní k dispozici pro nasazení v Kosovu. Výsledek Daytonských jednání znamenal selhání Rugovi politiky nenásilného odboje a její diskreditaci. Mezi kosovskými Albánci začalo v reakci na selhání nenásilného odboje převládat radikální smýšlení, stále častěji a hlasitěji se ozývaly hlasy volající po militantní akci ve jménu kosovské nezávislosti. Dne 22. dubna 1996 byli v kavárně ve městě Dečani zastřeleni tři Srbové. Ve stejný den došlo k vraždě policisty ve Štimlje a vážnému zranění dalších dvou v Peći. K útokům se přihlásila v té době neznámá organizace UÇK (Kosovská osvobozenecká armáda).⁷⁷ Tyto útoky lze považovat za počátek první fáze Kosovského válečného konfliktu.

2.2 UÇK a první fáze konfliktu

Jádro Kosovské osvobozenecké armády vzniklo z radikálně zaměřených emigrantů ve Švýcarsku a Německu po roce 1981. Během 90. let došlo k další radikalizaci a odmítnutí politiky nenásilného odboje. UÇK připravovala k ozbrojenému odboji, především shromažďováním finančních prostředků a rozšiřováním členské základny. K zformování elit domácího kosovského křídla došlo až v druhé polovině 90. let, nejvýznamnějším představitelem domácí frakce se stal Hashem Thaçi.⁷⁸ Finanční prostředky získávala UÇK prostřednictvím mezinárodního zločinu, zejména pašováním drog, což bylo umožněno úzkým napojením na mafie. Pomocí ilegálních obchodů byl

⁷⁵ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 86.

⁷⁶ Pelikán, Jan, et al. *Dějiny Srbska*. s. 538.

⁷⁷ Pelikán, Jan, et al. *Dějiny Srbska*. s. 542.

⁷⁸ Girdle, Patrik. *Kosovo*.

financován především nákup zbraní pro vznikající guerrilovou armádu. Vývoj UÇK značně urychlila krize v Albánii v roce 1997, kdy v severních územích zavládla anarchie a došlo k vyrabování zbrojních skladů. Velká část takto získaných zbraní byla poté, díky úzkému napojení UÇK na albánskou mafii, přesunuta do Kosova. Značná část dodávek zbrojního materiálu pocházela kromě Albánie také z Ruska.⁷⁹ Došlo také k otevření několika výcvikových táborů na albánském území. Největšími z nich byly tábory v Kukësu, Tropoljë a Bajramu Curri v severovýchodní Albánii, ve kterých probíhal výcvik jednotek UÇK instruktory CIA a britské SAS.⁸⁰

Do roku 1996 působila UÇK v přísném utajení, jednalo se o elitní skupinu, složenou přibližně z 300 členů.⁸¹ K většímu rozšiřování členské základny došlo až v průběhu roku 1998 v reakci na srbskou ofenzívu. Ohromný nárůst členů vedl k oslabení přímého vlivu jádra. Odboj se organizoval na teritoriální bázi, v podobě menších skupin pod vedením místních klanových lídrů, či vojenských velitelů. Velká část z nich vznikala samovolně a jejich příslušnost k UÇK byla převážně deklaratorní. Jednotlivé oblasti byly ve velké míře samostatné, disponovaly vlastními zdroji pro získávání financí, zbraní i rekrutů, často se lišily i jejich uniformy. Vzhledem k těmto skutečnostem nebylo snadné jednoznačně rozeznat příslušníka UÇK, což ještě více utvrzovalo srbské síly v přesvědčení, že každý bojeschopný muž, je potenciální partyzán.

V první fázi bojů se UÇK snažila o podněcování bouří v oblasti prostřednictvím organizovaných útoků, zejména proti srbským policejním jednotkám, současně ale také proti albánským civilistům, kteří spolupracovali s oficiálními strukturami. Cílem těchto akcí byla snaha vynutit zásah jugoslávských sil v Kosovu a vyvolat ozbrojený konflikt. Následné utrpení albánského obyvatelstva mělo poté přinutit mezinárodní scénu k akci. Součástí plánu byla také snaha o „vyčištění“ Kosova od srbské a jiných menšin.⁸²

Na akce albánských partyzánů doplácelo zejména civilní obyvatelstvo, které bylo vystaveno další vlně represí a násilnostem. Časté bylo svévolné zatýkání, ve většině případů následované mučením, bez naděje na spravedlivý soudní proces. Se zvyšující se intenzitou útoků guerilly, která využívala strategii „udeř a uteč“, přestávaly srbské policejní jednotky stačit pro udržení kontroly v oblasti. Milošević proto v reakci

⁷⁹ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 99.

⁸⁰ Nigel, Thomas. *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992–2001*. Praha: Grada, 2008. 64 s. ISBN 9788024723754. s. 46.

⁸¹ Nigel, Thomas. *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992–2001*. s. 45.

⁸² Nigel, Thomas. *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992–2001*. s. 47.

na útoky UÇK od roku 1997 postupně posiloval vojenský kontingent v Kosovu, do roku 1998 bylo v oblasti připraveno k akci na 30 000 vojáků, což představovalo 30% sil Jugoslávské armády. Ani tyto síly ale nestačily k získání kontroly nad celou oblastí. V polovině února 1998 podnikla UÇK útok ze své základny v Drenici a obsadila přilehlé oblasti, partyzánské jednotky tak ovládly přibližně 30% Kosova.⁸³

Milošević váhal s nasazením větší části armády, zejména z obavy před mezinárodní reakcí. „Dne 23. Března 1998 však speciální vyslanec USA pro Balkán Robert Gelbart označil na tiskové konferenci v Prištině UÇK za ‚nepochybně teroristickou organizaci‘. Milošević toho prohlášení pochopil jako projev souhlasu, či přinejmenším tolerance s případnou vojenskou akcí a zahájil operaci vedoucí k znovudobytí Drenice.“⁸⁴

2.3 Druhá fáze konfliktu, březen 1998 – 23. březen 1999

Pro srbskou ofenzívu bylo mobilizováno 49 500 vojáků VJ (Vojska Jugoslavijske) a v březnu 1998 započala masivní útočná kampaň. Zvyšování intenzity střetů v důsledku srbské ofenzívy vedlo k masové radikalizaci většiny kosovských Albánců. Násilí, jež tyto střety provázelo, se stalo bezprostřední zkušeností a vyvolalo značnou paniku. Ohromným tempem rostla podpora UÇK mezi albánským obyvatelstvem. Během roku 1998 vzrostl počet členů z původních 300 na 7 000, v březnu 1999 se jejich počet poté odhaduje na 17 000.⁸⁵ Po celém Kosovu také docházelo k masovému ustanovování domobran, které s UÇK spolupracovaly. Skutečné počty členů UÇK včetně těch, kteří se k nim hlásili, se tak pohybovaly mezi 20 000 až 30 000 muži.⁸⁶

Partyzánské, lehce ozbrojené, jednotky nepředstavovaly pro početnou jugoslávskou armádu, vyzbrojenou navíc i těžkou technikou, adekvátního soupeře. Fatální se pro UÇK stalo opuštění partyzánského stylu a zahájení konvenčního boje v zoufalé snaze zastavit postup srbských a jugoslávských jednotek. Ty tak v srpnu 1998 bez větších potíží obsadily zpět 90% území. Pod maskou legitimního vojenského zásahu proti guerrilovým silám, byli zároveň z Kosova násilně vyháněni příslušníci albánského etnika. Ve jménu etnicky čistého Kosova docházelo k útokům proti civilnímu

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s.98.

⁸⁵ Nigel, Thomas. *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992–2001*.

⁸⁶ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s.101.

albánskému obyvatelstvu, ničení jejich majetku, rabování a často také k pálení celých vesnic.⁸⁷ Do září 1998 opustilo své domovy na 250 000 Kosovských Albánců, v březnu 1999 jejich počet převýšil 300 000. Většina z nich, asi 250 000, se ukrývala v Kosovu, kde přežívala bez střechy nad hlavou.⁸⁸

Srbská ofenzíva a akce proti civilnímu obyvatelstvu vyvolaly šok na mezinárodní scéně. Počinání srbských a jugoslávských vojenských a zejména polovojenských sil v Kosovu tvrdě odsoudila Rezoluce 1199 RB OSN z 23. 9. 1998, která „výslovně použila výraz, že situace v Kosovu se stala hrozbou pro mezinárodní mír a bezpečnost v oblasti“⁸⁹, což představuje nejzazší varování RB OSN. V říjnu 1998 přistoupil Milošević, pod hrozbou leteckého útoku NATO, na dohodu o zastavení palby, stažení srbských vojsk a zajištění přítomnosti tzv. Kosovské ověřovací mise (KVM - Kosovo Verification Mission) pod správou OSCE. Na základě dohody skutečně došlo k zastavení bojů a stažení armády, ta nicméně zůstávala v pohotovosti blízko kosovských hranic. Zastavení bojů představovalo především možnost pro přemístění sil a promyšlení další strategie, mírové řešení krize nebylo již pro žádnou ze stran přijatelné. Ze vzniklého příměří profitovala především UČK, která situace využila k návratu do ztracených pozic, důkladnému přezbrojení a zejména reorganizaci vedení, dosud fungující chaotická teritoriální struktura získala pevnější organizační rámec v podobě rozdělení kosova na sedm zón, každá s vlastní velící strukturou. Jednotlivá velení sice v určité míře spolupracovala, k vytvoření jednotné centrální velící struktury nicméně nikdy nedošlo. Významným krokem pro budoucí působení UČK se stalo vytvoření politického křídla, v jehož čele stanul Hashem Thaçi.

Kosovská ověřovací mise spočívala ve vyslání 2000 pozorovatelů do Kosova pod kontrolou OSCE (The Organization for Security and Co-operation in Europe). Jejich úkolem bylo monitorovat situaci v oblasti lidských práv a předejít dalšímu násilí. Přítomnosti pozorovatelů umně využila albánská propaganda k šíření selektivních, jednostranných a často značně zveličených informací, kterých se ovšem celosvětová média vděčně chopila.⁹⁰ Pozorovatelé se soustředili na sběr informací ohledně humanitární situace, hlavním zdrojem těchto informací byly zejména výpovědi očitých

⁸⁷ Nigel, Thomas. *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992–2001*. s. 48.

⁸⁸ Bieber, Florian, Daskalovski, Židas (ed.). *Understanding the war in Kosovo*. London: Frank Cass, 2003. 350 s. s. 94.

⁸⁹ Eichler, Jan. *Terorismus a války na počátku 21. století*. Praha: Karolinum, 2007. 352 s. ISBN 9788024613178. s. 133.

⁹⁰ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 104.

svědků. Získané informace byly v listopadu shrnuty v publikaci OSCE „*Kosovo/Kosova: As seen, As Told*“. Pozorovatelé ve svých zprávách upozorňovali na krizovou humanitární situaci v Kosovu, téměř výhradně byla pozornost věnována utrpení Kosovských Albánců ze strany srbských sil. Důkazy o tom, že srbské a jugoslávské síly užívaly zabíjení jako nástroj teroru a nátlaku proti Kosovským Albáncům a zároveň jako taktiku v kampani na jejich vyhnání se objevovaly po začátku srbské ofenzívy stále častěji. Zabíjení byli převážně mladí muži, kteří byli vnímáni jako potenciální příslušníci UČK, nicméně „existují důkazy o vraždách dětí s cílem potrestat a terorizovat albánské obyvatelstvo.“⁹¹ Akcím UČK proti srbskému civilnímu obyvatelstvu bylo věnováno minimum prostoru v podobě několika málo konstatování, které navíc mohou působit dojmem snahy o snížení významu těchto akcí, někdy až snahy o jejich ospravedlnění, jako tomu je například na straně 12, kde výslovně stojí: „*Kosovo-srbská komunita byla obětí porušování lidských práv ze strany UČK, zejména v podobě mnoha zmizení v následku únosu. Mnoho srbských civilistů bylo nicméně aktivními účastníky při porušování lidských práv, společně s armádou a policejními jednotkami, namířených proti Kosovským Albáncům.*“ Toto víceméně jednostranné pojetí lze logicky vysvětlit, přihlídneme-li k době, ve které byly pozorovatelé v oblasti aktivní. Od března byla srbská ofenzíva v plném proudu, zatímco UČK, která nebyla schopna takové síle čelit, byla v trvalé defenzívě a ustupovala. Rozsah akcí jugoslávských a srbských jednotek byl mnohokrát vyšší, přesto byla UČK v roce 1998 odpovědná za mnoho únosů a vražd Srbů, stejně tak pro-srbských etnických Albánců. Systematicky vyháněla Srby z kontrolovaných území. UČK navíc svými akcemi vystavovala civilisty násilí. Časté bylo užívání strategie, kdy jednotky UČK zaútočila na srbské, či jugoslávské jednotky z blízké vesnice a poté se stáhla, čímž vystavovala civilisty odvetným útokům.⁹² Samotná reálná situace konfliktu byla tedy v té době víceméně jednostranná. Události po březnu 1998 ale představovaly pouze část Kosovského konfliktu, jeho závěrečnou fázi, opomeneme-li historický vývoj. Mezinárodní média a díky nim později i velká část světové veřejnosti, avšak zúžily vnímání Kosovského konfliktu právě na vývoj po březnu 1998 s důrazem na líčení albánského utrpení, události předchozích let upadaly v zapomnění, akce UČK nebyly zmiňovány.

⁹¹ OSCE. Kosovo/Kosova: As seen, As Told (Volume I). Warsaw: Office for Democratic Institutions and Human Rights, 1999. s. 12.

⁹² Human Rights Watch. *Under Orders: War Crimes in Kosovo*. New York : [s.n.], 2001. 593 s. ISBN 9781564322647. s. 12.

Z hlediska prevence dalšího násilí byla pozorovací mise selháním, již za necelý měsíc došlo k částečnému obnovení bojů, které postupně nabíraly na intenzitě. V důsledku stupňujícího se násilí přerušily USA styky s Miloševićem a přiklonily se k jednostranné vojenské akci v rámci NATO. Nezískaly mandát OSN, neboť uvnitř Rady bezpečnosti existoval rozkol, Rusko stálo na straně Srbska a odmítalo přistoupit na intervenci. Dne 16. ledna 1999 došlo ke klíčové události, jež urychlila následný vývoj.

Den po bojové operaci srbské policejní jednotky, dne 15. ledna, byla ve vesnici Račak nalezena těla 45 Albánců v civilních šatech, údajných civilních obětí srbského masakru. Srbská strana veškeré spekulace o masakru ostře odmítala a tvrdila, že šlo o bojovníky UÇK zabité během střetu se srbskými silami. Tuto verzi podporovala i zpráva jugoslávského patologa, ve které prohlašuje, že „žádné z těl nenese známky poprav“.⁹³ Vyšetřování pod křídly KVM, vedené osobně šéfem mise Williamem Walkerem, nicméně incident velice rychle odsoudilo jako srbské vraždění bezbranných civilistů. Walker krátce po nalezení těl a osobní návštěvě místa označil událost za masakr civilistů, za přítomnosti medií také označil srbskou policii za viníka, vše před začátkem vyšetřování.⁹⁴ Stejný postoj okamžitě zaujala mezinárodní média, zpráv pochybujících o masakru civilistů se objevilo velice málo a byly víceméně ignorovány. Dnes již ale existuje mnoho zpráv a dokumentů přiklánějících se k verzi, podle které byl „masakr“ ve skutečnosti podvodně vykonstruovaný UÇK. Jeho rychlé přijetí mezinárodní scénou, zvláště pak USA je poté označováno za kalkulaci, masakr v Račaku byl použit jako jeden z hlavních důkazů o nutnosti mezinárodní intervence. Vedoucí finského týmu vyšetřovatelů Helena Ranta ve svých pamětech, vydaných v roce 2008, například sama přiznává, že její zpráva byla částečně zmanipulována na nátlak nadřízených.⁹⁵

V reakci na poslední události, zejména na údajný masakr ve vesnici Račak, svolala v únoru 1999 tzv. Kontaktní skupina (Contact Group), složená ze zástupců USA, Velké Británie, Francie, Německa, Itálie a Ruska, mírová jednání do města Rambouillet. Hlavními body jednání bylo stažení srbských vojsk, odzbrojení UÇK a obnovení autonomie a institucí před rokem 1989, po třech letech mělo poté následovat referendum, ve kterém by o další budoucnosti Kosova rozhodli jeho obyvatelé.

⁹³ *Pathologist: No Kosovo massacre*. BBC News [online]. 19. 1. 1999.

⁹⁴ *Racak killings: Who says what?* BBC News [online]. 22. 1. 1999.

⁹⁵ Helena Ranta: Foreign Ministry tried to influence Kosovo reports. HELSINGIN SANOMAT [online]. 16. 10. 2008.

Současně počítaly dohody s ustanovením mírové mise NATO o síle minimálně 30 000 mužů s volností pohybu po celém území SRJ.⁹⁶ Žádná ze stran ovšem nebyla ochotna na dohody přistoupit, zejména pro srbskou stranu byl návrh dokumentu naprosto nepřijatelný. Zástupci Kosovských Albánců, v čele s Thačim, tvrdošíjně odmítali podepsat jakoukoliv dohodu, jež by nevedla k nezávislosti Kosova. Milošević se naopak nechtěl vzdát kompletní kontroly nad oblastí a především nesouhlasil s přítomností cizí vojenské síly na území Svazové republiky Jugoslávie. Z pohledu Srbska návrh připomínal ultimátum před první světovou válkou a v žádném případě nemohl být přijat. Kosovští zástupci nakonec, po hrozbách NATO o zastavení pomoci a upuštění od mezinárodní intervence, na dokument přistoupili. Milošević i přes hrozby bombardování odmítal. V této chvíli by podepsání dohody, která by nejspíše po uplynutí tří let znamenala samostatnost Kosova, značně ohrozilo jeho mocenskou pozici, situace by také s velkou pravděpodobností využila Černá Hora k snaze o oddělení. Milošević proto jednání využil zejména k přípravě „posledního útoku na Kosovo, což zahrnovalo nasazení masivní vojenské síly a nucený přesun obyvatelstva do hraničních zón s Makedonií a Albánií.“⁹⁷

2.4 Mezinárodní intervence

Milošević doufal, že i přes selhání mírových jednání nedojde kvůli sporům mezi velmocemi k zásahu. V tomto ohledu spoléhal zejména na postavení Ruska, které považovalo srbský odpor proti umístění cizích jednotek na území Kosova za oprávněný. Zároveň ale počítal i s tím, že pokud k intervenci přeci jen dojde, tak bude mít ve vniklém chaosu dostatek času a prostoru k realizaci tzv. akce „Podkova“, tedy kampaně, jejímž cílem bylo etnický „očistit“ Kosovo.

Po selhání mírových jednání opustili 22. března 1999 oblast mezinárodní pozorovatelé a o dva dny později byly zahájeny letecké útoky NATO, které trvaly 78 dní. Tato humanitární intervence byla ovšem velice špatně naplánována. Nepředcházela jí dostatečný průzkum, jež by mapoval situaci a především označil vojenské cíle. Bombardovány tak byly všechny cíle, které představovaly potenciální vojenské využití.

⁹⁶ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 105.

⁹⁷ Bieber, Florian, Daskalovski, Židas (ed.). *Understanding the war in Kosovo*. s. 93.

Ničeny byly cesty, železnice, mosty, elektrárny, továrny, zpracovatelské závody, rafinerie, letiště, chemičky, plynové stanice a další.⁹⁸ Dopady na ekonomiku Kosova byly katastrofální a jsou stále patrné.

Ve snaze vyhnout se jakýmkoliv ztrátám na životech, bylo bombardování navíc prováděno z výšky 15 000 stop (přibližně 4,5 km). Tato strategie byla použita především z obavy před zhoršením veřejného mínění, které nebylo akci nakloněno, neboť kosovský konflikt nepředstavoval přímé ohrožení národních zájmů žádného z členských států NATO a ozývaly se hlasy pochybující o jeho legitimitě. Výsledkem tohoto rozhodnutí bylo mnoho chyb a nepřesností v zaměřování, které vedly k smrti stovek civilistů.⁹⁹ Daleko závažnější se ovšem projeví nedostatky výlučně letecké intervence. Nebyly vyslány žádné pozemní síly, jediná pozemní vojska byly parašutisté na letišti v Tiraně, kteří měli vyčkávat.¹⁰⁰ Absence pozemních vojsk umožnila opětovné propuknutí bojů, které navíc značně nabyly na intenzitě a krutosti. Před bombardováním opustili oblast mezinárodní pozorovatelé, stejně tak většina reportérů. Nedostatečné proplánování intervence, její omezení spojená s absencí mandátu OSN a problematickým přijetím ze strany veřejného mínění způsobily, že obě strany konfliktu měly „volné ruce“. Zejména srbská strana neměla vzhledem k okolnostem co ztratit.

Již čtyři dny před začátkem bombardování zahájily srbské a jugoslávské síly mohutnou ofenzívu s cílem zničit UÇK a během chaosu, vzniklého v důsledku bombardování, dokončit předchozí plán na etnické očištění Kosova. Organizovanost, rychlost a brutalita akcí převyšovala veškeré předchozí kampaně. Boje se poprvé přesunuly z venkovních oblastí i do měst, nejvíce byly zasaženy oblasti s úzkými vazbami na UÇK, především okolí Drenice. Masové zabíjení, nucené vyhánění, ničení civilního majetku, vymáhání peněz a rabování bylo každodenní skutečností i ve všech ostatních, zejména jihozápadních, regionech.¹⁰¹

Vyhánění kosovských Albánců bylo velice dobře organizované a předem naplánované. Konvoje uprchlíků byly směřovány směrem k hranicím skrze předem připravené trasy.

⁹⁸ Bieber, Florian, Daskalovski, Židas (ed.). *Understanding the war in Kosovo*. s. 109.

⁹⁹ Bieber, Florian, Daskalovski, Židas (ed.). *Understanding the war in Kosovo*. s. 109.

¹⁰⁰ Nigel, Thomas. *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992–2001*. s. 50.

¹⁰¹ Human Rights Watch. *Under Orders: War Crimes in Kosovo*. s. 5.

K odsunu obyvatel z velkých měst byly použity autobusy, nebo vlaky.¹⁰² Současně byly ničeny a vypalovány domovy uprchlíků, což mělo zamezit jejich návratu, tímto způsobem bylo zničeno, nebo těžce poničeno 40% obytných domů.¹⁰³ Na konci května se počty osob, jež byly nuceny opustit své domovy, odhadovaly na 1,5 milionu, což představovalo přibližně 90% albánské populace Kosova. Většina z nich byla vyhnána či sama ze strachu prchla do sousedních států, na 580 000 jich zůstávalo v Kosovu. Počet obětí se odhaduje na 5000, přesné počty nelze vzhledem k okolnostem určit.¹⁰⁴ Nepřípravenost intervence se bohužel projevila také v otřesné situaci kosovských uprchlíků v táborech v Albánii a Makedonii. Nedostávalo se základního zdravotního a dalšího humanitárního materiálu, velké počty kosovských Albánců navíc nebylo kde ubytovat. Zřejmá byla především neochota hostitelských států při jejich přijetí a následné pomoci.¹⁰⁵

Dne 4. června Milošević kapituloval a přistoupil na mírové podmínky, o šest dní později byla podepsána mírová smlouva. Na jejím základě vstoupily do Kosova jednotky KFOR. V souladu s rezolucí rady bezpečnosti 1244 bylo Kosovo postaveno pod mezinárodní správu OSN – UNMIK (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo).¹⁰⁶ Po 78 dnech bombardování tak ukončila letecká operace NATO válečný konflikt v Kosovu.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Human Rights Watch. *Under Orders: War Crimes in Kosovo*. s. 8.

¹⁰⁴ Bieber, Florian, Daskalovski, Židas (ed.). *Understanding the war in Kosovo*. s. 152-153.

¹⁰⁵ Bieber, Florian, Daskalovski, Židas (ed.). *Understanding the war in Kosovo*. s. 109.

¹⁰⁶ Nigel, Thomas. *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992–2001*. s. 50.

3. Cesta k nezávislosti

Dočasná správní mise Spojených národů v Kosovu – UNMIK (United Nations Mission in Kosovo) vznikla 10. června 1999 na základě rezoluce 1244, na základě této rezoluce měla být Kosovu poskytnuta „*dočasná správa k zajištění podmínek pro mírový a normální život pro všechny obyvatele Kosova, zatímco bude docházet k zakládání prozatímních demokratických samosprávných institucí a dohlížení na jejich vývoj.*“¹⁰⁷ OSN spolupracovalo současně s Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a Evropskou unií, mezinárodní správa byla na základě této spolupráce rozdělena do čtyř pilířů. První dva, Policie a justice a Civilní správa, byly pod přímým vedením OSN. Třetí pilíř Demokratizace a budování institucí byl spravován OSCE. Poslední pilíř Rekonstrukce a hospodářský rozvoj spadal pod vedení EU. Mandát mise nicméně nebyl jednoznačný, nestanovil především časové rozmezí pro její působení, což během následujících let vedlo k růstu napětí spojeného s nejistým a zdlouhavým vývojem statusu Kosova.

Na základě Rezoluce 1244 vstoupily do Kosova jednotky KFOR, operující pod článkem 7 Charty OSN, jednalo se tedy o misi na prosazení míru, jinými slovy označovanou za misi pro podporu míru, primárním cílem bylo udržení bezpečnosti v Kosovu. Cílem mise bylo zejména zabránit obnovení nepřátelství a hrozbám proti Kosovu ze strany srbských sil, zajistit bezpečnost a pořádek v oblasti, demilitarizovat Kosovskou osvobozenou armádu a poskytovat pomoc ostatním složkám mezinárodní správy. Hlavní pozornost byla bezprostředně po ukončení bombardování věnována zabránění opětovnému vypuknutí konfliktu. Pro tyto účely byla například vytvořena demilitarizovaná zóna mezi Srbskem a Kosovem, kde se směla pohybovat pouze lehce ozbrojená policie. Události, jež následovaly po ukončení války, ovšem vedly k přehodnocení strategie. Do února 2000 zaznamenaly jednotky KFOR v Kosovu na „615 incidentů nepřátelské palby, 15 minometných útoků, 20 davových konfliktů a 129 granátových útoků, přičemž některé z nich byly zaměřeny proti mírovým jednotkám samotným.“¹⁰⁸ Naprostá většina těchto akcí byla provedena kosovskými Albánci a namířena proti etnickým menšinám v oblasti, mírové jednotky byly proto

¹⁰⁷ Citováno z: <http://www.unmikonline.org/intro.htm>, překlad autora.

¹⁰⁸ Bieber, Florian, Daskalovski, Židas (ed.). *Understanding the war in Kosovo*. s. 112.

urychleně nasazeny především k zajištění bezpečnosti kosovských menšin. V lednu 2000 vznikla z radikálních Albánců skupina UÇPMB (osvobozenecká armáda Preševa, Medvedje a Bujanovce) o síle asi 1500 mužů, která chtěla ke Kosovu násilně připojit tři okresy v jižním Srbsku mezi Kosovem a Makedonií. Tento vývoj dovršil obrat ve vnímání kosovské situace, ke kterému docházelo v souvislosti s rostoucím násilím vůči minoritám. Albánci přestali být vnímáni jako hlavní potenciální oběti, jejichž ochrana musí být prioritně zajištěna, a začalo na ně naopak být nahlíženo jako na potenciální útočníky, před nimiž je třeba chránit příslušníky menšin v Kosovu. Dne 24. 5. 2000 bylo proto Jugoslávské armádě dovoleno obsadit zpět demilitarizovanou zónu.¹⁰⁹

3.1 Bezpečnostní situace a postavení menšin

Zásah NATO ukončil válku, konflikt nicméně nadále pokračoval v podobě silného etnického napětí doprovázeného násilím, po celém území Kosova. Postavení kosovských Srbů se změnilo doslova přes noc. „Po rozpadu srbských státních institucí a odchodu vojenských, policejních a civilních autorit byli vystaveni násilí, vyhánění ze svých domovů a zabíjení. Po celém Kosovu docházelo k periodickému ničení srbských ortodoxních památek.“¹¹⁰ Během čtyř měsíců od ukončení intervence bylo zaznamenáno 348 vražd, 116 únosů, 1070 případů rabování a 1106 útoků žhářů.¹¹¹ Ze strachu před projevy albánské odplaty opouštěli Kosovo příslušníci menšin, převážně srbské, ale také romské, neboť Romové byli Albánci oficiálně vnímáni jako kolaboranti s Miloševićovým režimem. Značný podíl na odchodu ne-albánských obyvatel měli kromě bezpečnostní situace, kterou v roce 1999 mnozí označovali za „etnické čištění“¹¹², i další faktory, například nedostatečný přístup k humanitární pomoci, zdravotní péči, či vzdělání, nedostatek pracovních příležitostí, ale také nedostatečné možnosti zásobování. Tento stav byl způsoben nejen značnými bezpečnostními opatřeními, omezujícími volnost pohybu, především ale diskriminací ze strany kosovských institucí, od ukončení války téměř výlučně spravovanými

¹⁰⁹ Thomas, Nigel. *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992–2001*. s. 51.

¹¹⁰ Girdle, Patrik. *Kosovo*. s. 114.

¹¹¹ UNHCR/OSCE. *Overview of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo*. 1999. s. 1.

¹¹² OSCE. *Kosovo/Kosova: As seen, As Told (Volume II)*. Warsaw: Office for Democratic Institutions and Human Rights, 1999. Baldwin, Clive. *Minority Rights in Kosovo under International Rule*. Minority Rights Group International 2006. Serbian Government. *Albanian Terrorism and Organised Crime in Kosovo-Metohija*. 2003.

Albánci.¹¹³ Během několika týdnů od ukončení konfliktu se do Kosova vrátilo zpět na půl milionu albánských uprchlíků, do konce roku se poté vrátila jejich velká většina. Na druhou stranu došlo ale k masovému odchodu ne-albánských obyvatel, převážně Srbů ze strachu před pomstou. Podle údajů jugoslávského Červeného kříže opustilo do října své domovy 234 000 Srbů a Romů.¹¹⁴ K přesunu obyvatelstva nedocházelo pouze mimo území Kosova, ale i uvnitř, v důsledku tohoto pohybu vzniklo mnoho srbských enkláv.

Značný podíl na kritické situaci menšin, v období těsně po ukončení konfliktu, mělo chybné nasazení mezinárodních jednotek. Ty se po ukončení konfliktu soustředily především na ochranu Albánské většiny, zatímco srbské a další menšiny byly ponechány prakticky bez ochrany a byly často terčem albánské msty. Velitelé mezinárodních jednotek sice počítali s určitou mírou odvetných útoků ze strany Albánců, myslely ale, že se bude jednat předně o ojedinělé individuální případy, rozsah akcí byl značně mimo původní odhady a zastihl je nepřipravené. Vlny útoků proti menšinám vedly k rychlému přehodnocení situace a mandátu KFOR, což pomohlo k částečnému uklidnění situace. Tento vývoj lze například pozorovat na snížení počtu zavražděných členů menšin z 50 týdně během prvních týdnů po ukončení intervence na tři týdně v říjnu téhož roku.¹¹⁵ K ochraně menšin a udržení pořádku měly vedle vojáků KFOR sloužit policejní jednotky UNMIK. Nábor mezinárodních policistů ovšem probíhal pomalu, v roce 1999 trpěly policejní síly silným nedostatkem personálu, k umístění většiny policistů z více jak 50 zemí světa došlo až v roce 2001. Problémem byl i zdoluhavý výcvik příslušníků vlastní kosovské policie, Kosovských policejních sil (KPS – Kosova Police Service), k jejich nasazení docházelo sice již od roku 2002, výcvik většiny příslušníků byl však dokončován až v letech 2007 a 2008.¹¹⁶ Mezinárodní policisté navíc disponovali malou mírou autority jednat samostatně, jejich práci tak často museli zastávat vojáci KFOR, kteří měli vojenský, ne policejní výcvik a nebyly tak schopny některé situace efektivně řešit. Soustředění větší části sil na ochranu zbylých příslušníků menšin značně zlepšilo jejich bezpečnost, tato strategie byla ovšem účinná pouze pro zmírnění a částečnou pacifikaci situace, nebyla ale řešením pro etnický konflikt mezi Srbským státem a kosovskými Albánci jako takový. Nebyly podniknuty kroky k dlouhodobému zamezení

¹¹³ Baldwin, Clive. *Minority Rights in Kosovo under International Rule*.

¹¹⁴ Baldwin, Clive. *Minority Rights in Kosovo under International Rule*. s. 13.

¹¹⁵ OSCE. *Kosovo/Kosova: As seen, As Told* (Volume II). s. vi.

¹¹⁶ <http://www.unmikonline.org>

podobných útoků, mezinárodní společenství nebylo především schopno takové řešení na konci války nabídnout.

Na zhoršení postavení menšin se podílelo i nedostatečné zajištění jedné z hlavních podmínek nutné pro nastolení bezpečnosti v post-konfliktní oblasti, demilitarizace všech zúčastněných stran. Jelikož srbské jednotky byly z oblasti staženy, jednalo se především o demilitarizaci UÇK. K té mělo dojít v podobě transformace, jež by ukončila její existenci jako vojenské organizace. Dne 20. září 1999 označilo KFOR demilitarizaci Kosovské osvobozené armády za oficiálně dokončenou. S tímto však nelze plně souhlasit, International Crisis Group vyčleňuje čtyři pilíře do kterých se UÇK transformovala¹¹⁷: politický pilíř, policejní jednotky (KPS – Kosovo Police Service), obranné jednotky (Kosovo Protection Corps – KPC) a organizovaný zločin. Napojení bývalých členů, včetně nejvyšších administrativních špiček, na organizovaný zločin zůstává dodnes velkým problémem.¹¹⁸ UÇK jako vojenská organizace tedy skutečně přestala oficiálně existovat, čímž by byl cíl transformace splněn, její členové si nicméně zachovali staré vazby a značná část z nich se stala členy Ochraného sboru Kosova, ten lze považovat za pokračovatele UÇK. K úplné demilitarizaci tedy nedošlo. Kosovská osvobozená armáda využila situace bezpráví vzniklé po odchodu srbských policejních sil a pasovala se do role nových „ochránců zákona“, nebyla však vázána žádnými zákony a zcela jistě postrádala legitimitu. Existují také důkazy o jejím podílu na akcích proti ne-albánským menšinám a to jak před, tak po termínu její demilitarizace. Častá byla účast bývalých jednotek UÇK, nyní členů KPC, na útocích nejen proti menšinám, ale také proti kosovským Albáncům, kteří se stavěli proti obsazení většiny mocenských pozic členy bývalé UÇK, nebo jejím cílům nebyly „dostatečně oddáni“. Nejvyšší velitelé bývalé UÇK i současných KPC se od takovýchto akcí nicméně distancovali.¹¹⁹ Jejich napojení se prokázat nepodařilo.

Kritický problém při řešení bezpečnostní situace představovala nefunkčnost justice. Soudní systém Kosova byl naprosto neefektivní ve snaze trestat zločin. KFOR a policejní jednotky OSN často vznášeli stížnosti ohledně častého propouštění podezřelých v důsledku nefunkčního soudního systému. Vyskytly se i případy, kdy byli

¹¹⁷ Stojarová, Věra. *Post-conflict reconstruction in Kosovo*. In BUREŠ, Oldřich (ed.). *Teorie a praxe postkonfliktní rekonstrukce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 61-70. ISBN 9788073801427. s. 63.

¹¹⁸ Engdahl, William F. *Kosovo and Washington's Strategic Agenda for Europe and Eurasia*. 2008. Stojarová, Věra. *Post-conflict Reconstruction in Kosovo*.

¹¹⁹ OSCE. *Kosovo/Kosova: As seen, As Told* (Volume II)

podezřelí zproštění viny i přes velké množství prokazatelných důkazů dosvědčujících jejich vinu. Tento problém stále v určité míře přetrvává, justiční systém čelí značným problémům. Jedná se například o nízké platy, či o neschopnost ochránit soudce před možnými hrozbami. Nefunkčnost justice, nedostatečné trestání útočníku a především začlenění bývalých vůdců UČK do vlády byly pro mnohé znakem „přijmutí“ útoků proti menšinám ze strany mezinárodní správy. Ta zároveň akceptovala vznik paralelních struktur, řízených z Bělehradu a nepřímo tím podporovala izolaci menšin.

V průběhu roku 2000 došlo k uklidnění krizové situace, jež vypukla v reakci na ukončení války, a dosažení vyšší bezpečnosti, velká část příslušníků menšin nicméně oblast opustila v průběhu předchozího roku. I přes nová opatření zůstaly však nedostatečná bezpečnost a s tím spojená omezení pohybu základním problémem pro kosovské minority. Projevy násilí, diskriminace ze strany albánských institucí, naprostá neefektivita justice a celková atmosféra strachu byly stále přítomny. Nejhorší zůstává postavení srbské menšiny, v období od února do května 2000 bylo, v souvislosti s násilím vůči kosovským Srbům, nahlášeno 105 případům žhářství, 49 incidentů zvláště nebezpečného napadení a 26 vražd. Na druhou stranu mnohem početnější albánská komunita byla obětí v 73 případech žhářství, 90 incidentů zvláště nebezpečného napadení a 52 vražd ve stejném časovém úseku.¹²⁰ K útokům proti Albáncům docházelo především v oblastech u hranic se Srbskem, obývaných většinou zbylých Srbů, kde Albánci tvořili menšinu.

Provedení jednotlivých útoků a jejich naplánování navíc „odporují označení pokračujícího násilí proti minoritám za izolované útoky motivované individuální touhou po pomstě. Zdá se, že existuje řízená kampaň, nebo kampaně, organizované, zatím, neznámými elementy, jejichž cílem je zcela zřejmě terorizovat menšinovou populaci, destabilizovat provincii a předejít demokratizaci a mírové koexistenci.“¹²¹ Pozdější důkazy označily za strůjce těchto „řízených kampaní“ organizovaný zločin. K růstu organizovaného zločinu došlo s počátkem ozbrojeného konfliktu, zejména prostřednictvím Kosovské osvobozené armády. Ta byla na organizovaný zločin, který v podstatě sama kontrolovala a jehož prostřednictvím získávala většinu financí, napojena od svého vzniku a i přes její oficiální rozpuštění byla většina těchto vazeb zachována. Největší překážkou odstranění organizovaného zločinu zůstává i v současnosti propojení organizovaného

¹²⁰ UNHCR/OSCE. *Update on the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo* (fifth assessment). May 2000.

¹²¹ UNHCR/OSCE. *Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo* (seventh). March 2001. s. 1.

zločinu a administrativy, včetně nejvýše postavených funkcionářů. V tajné, 67 stránkové zprávě německé BND (Bundesnachrichtendienst – Spolková zpravodajská služba) z 22. února 2005, která pronikla na veřejnost, stálo: „Prostřednictvím klíčových hráčů – například Thaci, Haliti, Haradanij – existuje nejužší propojení mezi politikou, ekonomikou a mezinárodním organizovaným zločinem v Kosovu. Kriminální organizace v pozadí podporují politickou nestabilitu. Nemají žádný zájem na budování funkčního a spořádaného státu, jež by mohl být škodlivý jejich vzkvétajícímu byznysu.“¹²²

3.2 Snahy o stabilizaci

Intenzita násilí se v průběhu roku 2000 i v následujících letech snižovala, nedošlo však k odstranění problému. Přístup k vzdělání, či zdravotní péči zprostředkovávaly pro menšiny, vlastní paralelní struktury. Izolace dosáhla vysoké míry zejména u srbské populace Kosova, která je na paralelní struktury značně vázána dodnes. Závislí byli kosovští Srbové na mateřském státu i z hlediska informací. Oficiální rozhlas a televize Kosova byly v albánštině, kosovští Srbové tak získávali informace o situaci v Kosovu prostřednictvím Bělehradu, takto získávané informace byly ale často zkreslené

V období od září 2001 do března 2002 došlo k prvnímu organizovanému návratu kosovských Srbů do Kosova za asistence UNHCR (Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky), UNMIK, KFOR a dalších partnerů. Počet osob vracejících se do Kosova byl nicméně nižší než v roce 2000, kdy došlo ke spontánnímu návratu kolem 1800 příslušníků menšin, téměř exkluzivně se však jednalo o návrat do oblastí a enkláv, kde představovali většinu. V roce 2001 se spontánně vrátilo kolem 500 osob, organizovaný návrat se týkal 175 osob.¹²³ Do konce roku 2004 se do Kosova vrátilo méně než 11 000 příslušníků etnických menšin.¹²⁴ Přihlédneme-li k faktu, že po válce opustilo oblast jen během prvních týdnů na 234 000 příslušníků menšin, jedná se o naprostý zlomek uprchlíků. Nízká návratnost uprchlíků byla způsobena nedostatečnou bezpečností, kterou nebyly mezinárodní síly schopné menšinám zajistit. Patrná a nijak neskrývaná

¹²² Engdahl, William F. *Kosovo and Washington's Strategic Agenda for Europe and Eurasia*, překlad autora.

¹²³ UNHCR/OSCE. *Ninth Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo*. 2002.

¹²⁴ Humanitarian Law Center. *Ethnic Minorities in Kosovo in 2003 and 2004*. Publikum, Beograd, 2005. s. 575.

byla opozice Albánců proti návratů kosovských Srbů. Příslušníkům menšin nebyl zároveň, z důvodů napjaté bezpečnostní situace, návrat doporučován, docházelo i k situacím, kdy byli zastavováni na hranicích a návrat jim nebyl umožněn.

K relativnímu zklidnění konfliktu napomáhal program post-konfliktní rekonstrukce Kosova, mohutně financován z prostředků Evropské Unie. Prostřednictvím Evropské Agentury pro rekonstrukci obdrželo Kosovo do roku 2007 přes jednu miliardu Euro¹²⁵. Během prvních let se Agentura soustředila na „fyzickou“ rekonstrukci Kosova. Bylo třeba obnovit válkou poničenou infrastrukturu, na což bylo vydáno nemalé množství peněz, přibližně 77% prostředků z let 1999 až 2007 bylo použito do roku 2002.¹²⁶ Kosovo během válečného konfliktu a bombardování NATO utrpělo ohromné škody ve všech oblastech, „fyzická obnova“ představovala základ pro úspěch jakékoliv další rekonstrukce. V roce 2003 se prioritou stala reforma veřejné administrativy, podpora policie a justice, dále stabilizace ekonomiky a zaměstnanost. Započala dlouhá fáze rekonstrukce s cílem *„pomoci Kosovu vybudovat moderní, demokratickou a řádně vedenou společnost, respektující lidskou důstojnost a práva všech komunit.“*¹²⁷ Kosovo, jež po ukončení konfliktu postrádalo politický aparát, stejně tak osoby zkušené v této oblasti, získalo, díky technické a finanční pomoci západních států, možnost kompletně přetvořit administrativu. V lednu 2000 byly vytvořeny jednotlivé odbory společné dočasné správy, v říjnu 2000 se v 30 správních oblastech Kosova konaly místní volby. V květnu 2001 byl přijat Ústavní rámec pro vznik dočasných samosprávných institucí a v listopadu 2001 se konaly volby v celé oblasti. Na základě jejich výsledků byla v březnu 2002 sestavena vláda. Za prezidenta byl kosovským parlamentem zvolen Dr. Ibrahim Rugova, předsedou vlády se Bajram Redžepi. Přes nepopíratelné úspěchy v oblasti post-konfliktní rekonstrukce, probíhala především ekonomická obnova velice pomalu. Kosovo se nadále nacházelo v katastrofální ekonomické situaci, obnova infrastruktury a odstraňování válečných škod vedly „pouze“ k vytvoření základu, na kterém může samotná obnova a nastartování fungující ekonomiky stát, další úspěch ovšem záleží především na obyvatelích Kosova.

V říjnu 2000 došlo v Srbsku k svržení Miloševićova režimu a vyhlášení prezidentských voleb. Vítězem se stal Vojislav Koštunica, kandidát Demokratické opozice Srbska. Ustanovení nové demokratické vlády představovalo naději pro řešení Kosovského

¹²⁵ <http://ec.europa.eu/enlargement/archives/ear/kosovo/kosovo.htm>

¹²⁶ <http://ec.europa.eu/enlargement/archives/ear/kosovo/kosovo.htm>

¹²⁷ <http://ec.europa.eu/enlargement/archives/ear/kosovo/kosovo.htm>

problému. Nová vláda avšak neměla k otázce Kosova příliš rozdílné postoje, neboť většina obyvatel dodnes považuje Kosovo za historické území Srbska. Důvodem minimální změny v přístupu k otázce Kosova bylo také setrvání velké části osob podílejících se na politice předchozího režimu ve vlivných pozicích. Přežívání Miloševićova politického odkazu je dáváno za vinu nedostatečné pozornosti ze strany nové vlády, které se v první řadě soustředila na plnění požadavků EU a NATO prostřednictvím série reforem. Tlak Evropské unie a USA zapříčinil také pasivní postoj srbské vlády k řešení kosovského statusu, k změně tohoto postoje došlo až v roce 2003. Ministerský předseda Zoran Đinđić vnímal dosavadní vývoj Kosova jako jasně pro-albánský a obával se, že bude tento vývoj brzy ukončen vyhlášením kosovské nezávislosti. Srbsko si proto nemohlo dovolit další odklady v řešení otázky budoucího statusu Kosova a žádalo nastartování rozhovorů ohledně této otázky, jinak riskovalo ztrátu vlivu na budoucí vývoj situace. Đinđić se odvolával na Rezoluci 1244, ve které byl budoucí status Kosova nastíněn v mezích autonomie, a zdůrazňoval nepřijatelnost jakékoliv formy samostatnosti Kosova. V případě nemožnosti dosažení konsensu uvažovala srbská strana o etnickém rozdělení Kosova na srbské a albánské části. Etnické rozdělení bylo považováno za přirozený proces, Đinđić prohlašoval, že „Srbové a Albánci v Kosovu a Metohije nikdy nežili spolu. Vždy žili vedle sebe.“¹²⁸ Dne 12. března 2003 byl Đinđić zavražděn, jeho iniciativa přesto vedla k zvýšení pozornosti věnované otázce statusu Kosova, zrychlení procesu implementace Rezoluce 1244 a zároveň určila rámec srbské vládní politiky vůči Kosovu. Jejímí hlavními body byly zdůrazňování principů Rezoluce 1244, umožnění návratu uprchlíků, zajištění bezpečnosti a volnosti pohybu, odsuzování teroristických aktů v oblasti a podpora UNMIKU při zajištění bezpečnosti a ochraně lidských práv. Zároveň srbské elity volaly po boji proti diskriminaci, korupci, organizovanému zločinu a potrestání všech, kteří se na těchto aktivitách podíleli.¹²⁹ Srbská strana tak i nadále usilovala o udržení kontroly nad Kosovem a odmítala jeho případnou samostatnost, obdobně jako dříve, tentokrát však nenásilnými prostředky. Změna nastala pouze v povaze konfliktu, nezměnily se ale jeho cíle. Přesto bylo jednání srbské vlády pokládáno za znak benevolence a snahy o dosažení konsensu, což bylo ze strany mezinárodního společenství vítáno. Kritiky se naopak dostalo kosovské reprezentaci pro zastávání nekonstruktivního postoje, který neumožňoval vyjednávání. Kosovští Albánci odmítali

¹²⁸ Public International Law & Policy Group. *Unbreakable bond: Serbs and Kosovo*. 2003. s. 10.

¹²⁹ Public International Law & Policy Group. *Unbreakable bond: Serbs and Kosovo*.

jakékoliv spojení se Srbskem a Rezoluci 1244 naopak považovali za záruku samostatnosti, která představovala jediné přípustné řešení.

Postavení srbské vlády se sice setkalo s vnějším přijetím, uvnitř ale čelilo z mnoha stran nesouhlasu. Opozice poukazovala na neschopnost UNMIKU a KFOR zajistit během čtyř let v Kosovu bezpečnost, či volnost pohybu pro srbskou menšinu, což bylo pokládáno za jasný důkaz nedůvěryhodnosti. Postoje srbské vlády byly proto pro své příliš „pro-západní“ postoje, značně kritizovány. Radikální opozice tvrdila, že integrace do EU je „vykupována“ ztrátou moci Srbska nad Kosovem a razantně odmítala spolupráci se západem, za ceny ztráty Kosova. Nezlepšování situace kosovských Srbů, nedůvěra v mezinárodní správu Kosova, ale zároveň celková nespokojenost se současnou srbskou vládou, kvůli častým korupčním aférám a nedostatečnému zlepšení domácí situace, vedly k radikalizaci srbské veřejnosti a růstu podpory Srbské radikální strany (SRS). Výsledkem bylo její jasné vítězství ve volbách v prosinci 2003, kdy SRS získala 82 mandátů z celkových 250, o 29 více než druhá Demokratická strana Srbska.¹³⁰ Nulový koaliční potenciál SRS znemožňoval vznik většinové vlády, přesto získala strana značný podíl na moci. Radikalizace části srbské politické scény a přerušení spolupráce s mezinárodní správou na vyřešení kosovského statusu bylo navíc „podpořeno“ událostmi z března 2004. Uvnitř Srbska se tak značně ztížil rozhodovací proces a zúžil manévrovací prostor pro vyjednávání ohledně kosovského statusu.

Dne 16. března se v řece Ibar, oddělující severní a jižní část Mitrovice, utopili tři albánští chlapci. Čtvrtý z nich, který přežil, vypověděl, že on a jeho tři přátelé byli pronásledováni Srby se psy a proto se chtěli ukrýt v řece. Toto prohlášení bylo záhy vysíláno ve všech kosovských televizních stanicích. Následující den se v reakci na smrt chlapců v jižní části Mitrovice shromáždil dav demonstrantů a podnikl útok na severní část města, během dne vypukly násilnosti po celém Kosovu. Příslušníci menšin byli vyháněni ze svých domovů, ty pak byly zapalovány, či jinak demolovány. Terčem útoků se tentokrát otevřeně staly i mezinárodní jednotky, přičemž, s výjimkou Mitrovice, kde KFOR zastavil postup demonstrantů zabarikádováním mostů, nebyly mezinárodní síly schopny na vzniklou situaci reagovat. Naprosto selhaly veškeré policejní síly UNMIK, které před útočníky prchly, či musely být staženy do bezpečí

¹³⁰ International Crisis Group. *Serbia's U-Turn*. Belgrade/Brussels, 2004.

blízkých základen KFOR, čímž ztratily respekt. Dne 18. března pokračovaly útoky v zvýšené intenzitě. Jednotky KFOR, neschopny zabránit pokračujícímu násilí, odváděly srbské obyvatele do bezpečí, jejich veškerý majetek zůstal bez ochrany. Jako důvod udávaly mezinárodní síly zákaz užití zbraní a obavy z ohrožení vlastních jednotek. Akce Albánců byly zároveň mlčenlivě přehlíženy kosovskými elitami, neaktivita kosovských institucí pak byla vykládána jako projev souhlasu, v jehož důsledku se k demonstrantům následující den přidalo mnoho dalších lidí. Příslušníci KPS, kteří po stažení mezinárodní policie představovali vedle KFOR jednou aktivní složku, neobdrželi žádné oficiální rozkazy. Část pomáhala s evakuací osob, většina z nich ovšem akce demonstrantů přehlížela, někteří se dokonce přidávali k ničení majetku. Na druhou stranu je nutné zmínit, že několika příslušníkům menšin se dostalo pomoci i z řad albánského obyvatelstva, především v podobě pomoci s evakuací. Během dvou dnů bylo zabito 15 Albánců, 12 Srbů a 170 Srbů bylo vážně zraněno. Celkem bylo zraněno 954 osob, z toho 65 mezinárodních policistů, 58 členů KPS a 61 vojáků KFOR. Úplně zdemolováno, nebo těžce poškozeno bylo 890 domů příslušníků menšin a dva albánské. Zničeno, či spáleno bylo dále také 36 objektů srbské ortodoxní církve.¹³¹ Dva dny od vypuknutí násilností v Mitrovici se po celém Kosovu podařilo obnovit kontrolu.

Březnové události lze vnímat jako uvolnění dlouho hromaděné nespokojenosti s nevyřešeným statusem Kosova, neschopností mezinárodní správy, otřesnou ekonomickou situací, extrémně vysokou nezaměstnaností, či obnovením radikálních sil v Srbsku koncem roku 2003. Negativní postoje zaujímal zejména mladí lidé, pro které současná situace představovala minimální možnosti budoucího uplatnění.

3.3 Vývoj kosovského statusu

Incident v Mitrovici 14. března 2004 představoval těžkou ránu pro úspěchy, kterých bylo dosaženo na cestě k spolupráci mezi etnickými skupinami. Na dlouhou dobu znemožnil možnost další spolupráce mezi etniky. Kosovští Srbové bojkotovali volby v říjnu téhož roku, zvyšovali počet paralelních struktur v oblasti zdravotní péče, vzdělání a soudnictví a přestali se jakkoliv podílet na fungování kosovských institucí. Incident byl vnímán jako

¹³¹ Humanitarian Law Center. *Ethnic Minorities in Kosovo in 2003 and 2004*.

naprosté selhání mezinárodní správy, důkaz její dlouhodobé neefektivy, či neschopnosti poskytnout dlouhodobé řešení situace, spojené především s otázkou budoucího statusu Kosova. Došlo k zmaření několikaletého snažení mezinárodního společenství a opětovné izolaci menšin. Vyšetřování březnových událostí a následné trestání viníků zároveň naplno prokázaly neschopnost justice. Problémy vyvstali již během shromažďování důkazů, to bylo částečně znemožňováno například ztrátou důležitých důkazů, zastrahováním svědků, či jejich odmítáním vypovídat. Samotné soudní řízení poté často provázely značné nesrovnalosti, v některých případech docházelo dokonce k dohodám mezi soudci, obhájci a žalobci, zcela zjevně mimo legální rámec. Do listopadu 2005 bylo odsouzeno pouze 209 osob, velká část z nich ovšem z důvodů výše zmíněných praktik obdržela minimální sazby, někdy dokonce menší než zákonem stanovené minimum.¹³²

Po březnových událostech v roce 2004 se naplno rozproudily diskuze o budoucím vývoji Kosova a možnostech dlouhodobého řešení konfliktu. V reakci na propuknutí násilí prosazovali někteří, v návaznosti na Zorana Đinđiće, myšlenku etnického rozdělení Kosova, její provedení by ovšem bylo velice riskantní a s velkou pravděpodobností by vedlo k vytvoření nebezpečného precedentu. Chorvatské, srbské a albánské menšiny v Bosně a Hercegovině, Srbsku a Makedonii by usilovaly o podobné rozdělení. Jako jediné přijatelné východisko tedy připadalo zachování nerozděleného Kosova, bylo však třeba rozhodnout o jeho budoucím statusu. V reakci na vzniklou situaci urychlil UNMIK proces transferu kompetencí na Dočasné instituce samosprávy (Provisional Institutions of Self-Government - PISG), ke kterému docházelo, na základě Ústavního rámce pro dočasnou samosprávu z roku 2001, nejintenzivněji v průběhu roku 2007.

Koncem roku 2005 započala nová série jednání o budoucím statusu Kosova. V průběhu roku 2006 zorganizoval UNOSEK (United Nations Office of the Special Envoy for Kosovo) celkem patnáct rozhovorů mezi zástupci Srbska a kosovských Albánců. Jednání se soustředila především na témata decentralizace, ochrany kulturního dědictví a práv menšin a na ekonomické otázky, otázce mezinárodně-právního statusu se delegace hlavního vyjednávače OSN Marttiho Ahtisaariho pro neslučitelný postoj obou stran vyhýbala. Na základě těchto jednání představil 2. února 2007 Ahtisaari návrh

¹³² OSCE. *The Response of the Justice system to the March 2004 Riots*. Department of Human Rights and Rule of Law, Legal System Monitoring Section, 2005.

na budoucí status Kosova. Na základě návrhu měla být vybudována multietnická společnost, ve které by příslušníci menšin získali podstatný podíl na moci a značný vliv ve všech sektorech. Oficiálním jazykem měla být vedle albánštiny také srbština. Nejvýznamnější součástí plánu představovala rozsáhlá decentralizace. Návrh dále počítal se zvýšenými pravomocemi pro šest kosovo-srbských samosprávných municipalit v oblastech druhotné zdravotní péče, univerzitního vzdělání, ochrany místních kulturních památek, či při vybírání místních policejních velitelů. Zároveň měly samosprávy disponovat vlastním rozpočtem a právem na spolupráci s institucemi v Srbsku, včetně finanční a technické pomoci.

Ahtisaariho zpráva neužívá přímo termínu nezávislost, hovoří ale o přijetí ústavy, znacích suverénního státu (hymna, vlajka, znak), dále právu na samostatné uzavírání mezinárodních dohod, či vstup do mezinárodních organizací. Srbská strana plán ihned po jeho představení odmítla pro porušení principů mezinárodního práva, tím, že se nelegálně snaží o založení nezávislého státu na srbském území. Představitelé Kosova ho naopak uvítali. Ahtisaariho plán, jenž v podstatě hovoří o nezávislosti s mezinárodním dohledem, představoval vhodné a přijatelné řešení a získal podporu většiny mezinárodních aktérů, do opozice se tradičně stavělo Rusko. Ahtisaari předložil v květnu 2007 Radě bezpečnosti návrh rezoluce, která by měla implementovat jeho plán a po uplynutí 120-ti denní přechodné lhůty také ukončit kosovskou správu OSN, respektive včlenit některé její části do kosovské státní správy. Nahradila by tedy Rezoluci 1244. Do července byl návrh čtyřikrát přepsán z důvodů ruského nesouhlasu, které odmítalo jeho přijetí, neboť ho považovalo za narušení státní suverenity a zároveň se obávalo vzniku nebezpečného precedentu. Pro pokračující ruský nesouhlas byl plán v červenci oficiálně odmítnut. Většina států přesto, vzhledem k dlouhodobé neudržitelnosti mezinárodní správy, viděla v nezávislosti jediné možné dlouhodobé řešení, v oficiálních kruzích se proto diskutovalo o možnosti „obejít“ Radu bezpečnosti OSN jednostranným vyhlášením nezávislosti Kosova, přičemž kosovské elity by tento krok opřeli o Ahtisaariho plán. K tomuto kroku nakonec po selhání veškerých jednání skutečně došlo. Dne 17. února 2008 vyhlásilo Kosovo, s odvoláním na Ahtisaariho plán, jednostranně nezávislost. Do ledna 2010 nezávislost Kosova uznalo 65 ze 192 států OSN a 22 z 27 členských zemí Evropské unie.

4. Rozpor mezi právním zakotvením a realitou

Vyhlášení nezávislosti Kosova a následné uznání mnoha státy ukončilo jednání ohledně kosovského statusu a vedlo k řadě kroků, které změnilly podobu mezinárodní přítomnosti v Kosovu. UNMIK značně snížil svoji přítomnost, podstatnou část pravomocí předal samosprávným institucím, část přešla na misi Evropské unie. OSCE pokračuje ve svém působení a tvoří hlavní pilíř UNMIK. Dne 9. prosince 2008 zahájila Evropská unie Misi Evropské unie k prosazování práva v Kosovu (EULEX - The European Union Rule of Law Mission in Kosovo). Jejím cílem je „asistovat a pomoci kosovským autoritám v prosazování práva, zejména v oblasti policie, soudnictví a celní správy. Mise není v Kosovu, aby ho spravovala. Jedná se o technickou misi, která bude monitorovat, instruovat a radit, zatímco si ponechá množství omezených exekutivních pravomocí.“¹³³ Misi EULEX tvoří asi 2000 policistů, soudců, celníků a odborníků na státní správu vyslaných ze zemí EU. Na spuštění mise se Evropská unie dohodla v roce 2008 po vyhlášení nezávislosti Kosova, zahájení její činnosti bylo nicméně několikrát odloženo. V dubnu 2009 roku došlo k rozmístění většiny pracovníků a mise byla oficiálně prohlášena za plně provozuschopnou.

Dne 15. června 2008 vešla v platnost nová Ústava Kosova, která ustanovuje Republiku Kosovo jako „multi-etnickou společnost skládající se z albánské a dalších komunit, spravovanou, demokraticky a s plným respektem vůči právnímu řádu, jejími zákonodárnými, výkonnými a soudními institucemi“¹³⁴ Oficiálními jazyky jsou na základě ústavy albánština a srbština, přičemž turečtina, bosenština a romština mají status oficiálních jazyků na municipální úrovni. Ústava Kosovské republiky se má stát základem pro vznik společnosti, ve které nedochází k diskriminaci menšin na základě etnické příslušnosti, či jazyka a počítá se s jejich aktivním zapojením do společnosti. K dosažení těchto cílů mají také napomáhat již dříve přijatý antidiskriminační zákon a zákon o používání jazyků.

¹³³ <http://www.eulex-kosovo.eu>

¹³⁴ Constitution of the Republic of Kosovo, Chapter I, Article 3. Překlad autora.

4.1 Politická participace

Základní podmínku, nutnou k vytvoření multi-etnické společnosti představuje spoluúčast menšin na rozhodovacím procesu. Bez zastoupení menšin v legislativě a exekutivě nelze řádně reflektovat jejich zájmy, je proto nutné efektivně zapojit politické představitele všech menšin do rozhodovacího procesu a umožnit jim tak ovlivnit rozhodování, především o otázkách, které se jich přímo dotýkají.

Současný ústavní rámec zajišťuje 20 z celkových 120 křesel Národního shromáždění pro zástupce menšin. Deset z nich pro kosovské Srby, zbylých deset pro zástupce ostatních menšin, romská, egyptská, goranská a ashkali menšina mají každá rezervované jedno místo a jedno dodatečně pro zástupce z jakékoliv z nich. Zástupcům turecké menšiny jsou garantována dvě místa, zástupcům bosenské komunity poté tři zbývající.¹³⁵ Kosovským Srbům i „ostatním menšinám“ je také garantováno po jedné z pěti pozic místopředsedy Národního shromáždění.¹³⁶ Participace menšin je zároveň rozšířena v otázkách, které se jich přímo dotýkají. Změna, či schválení zákona, přímo ovlivňujícího zájmy menšin, musí být schválena nejen většinou v celém Shromáždění, ale také většinou, přítomných a hlasujících, členů parlamentů, zastupujících „ne-většinovou“ komunitu.¹³⁷ Požadavek vyjádřený v sousloví „přítomných a hlasujících“ zamezuje případným obstrukcím v legislativním procesu, ke kterým by jinak mohlo dojít v případě bojkotu ze strany zástupců menšin. Zároveň však ve stejném případě umožňuje rozhodovat bez jejich přítomnosti. Problematické zůstává v tomto ohledu postavení srbské reprezentace, což je způsobeno rozdělením srbské politické scény v Kosovu. Část kosovských Srbů, v severních municipalitách naprostá většina, s pevnými vazbami na Srbsko participaci bojkotuje, čímž se ale připravuje o možnost hájit své zájmy, či jakkoliv ovlivnit rozhodovací procesy. Zlepšení lze naopak pozorovat v oblastech jižně od řeky Ibar. Voleb v pěti nových municipalitách, vzniklých na základě Ahtissariho plánu, konaných 15. listopadu 2009 se účastnilo desetkrát více kosovských Srbů než v roce 2007, v municipalitách Graçanicë a Shtërpce byla srbská účast dokonce vyšší, než při volbách pro paralelní instituce pořádaných

¹³⁵ Constitution of the Republic of Kosovo, Chapter IV, Article 64.

¹³⁶ Constitution of the Republic of Kosovo, Chapter IV, Article 67.

¹³⁷ Constitution of the Republic of Kosovo, Chapter IV, Article 81. Týká se zákonů o používání jazyků, lokálních voleb, ochrany kulturního dědictví, náboženské svobody, vzdělání, užívání symbolů, práv menšin a zákona o hranicích municipalit, jejich pravomocí a přeshraniční vztahy.

Bělehradem v letech 2008 a 2009. Ve všech třech severních municipalitách byly avšak volby opět zcela bojkotovány.¹³⁸

K bojkotu politické participace vedl v severních municipalitách silný nátlak ze strany srbské vlády, především prostřednictvím státního tajemníka Olivera Ivanovice. Ten odrazoval kosovské Srby od účasti na volbách pod pohrůzkou možných následků a ztráty podpory Bělehradu. Veřejně poté užíval hrozby, mluvil například o „penalizaci Srbů, kteří se [voleb] účastní“ a prohlašoval, že dojde k vnitřnímu konfliktu mezi Srby, pokud nové municipality vzniknou. Srbská politická scéna ovšem nebyla v názoru na účast kosovských Srbů jednotná, ministr Bogdanović například označil účast na volbách za demokratické právo Srbů a také prohlásil, že nebude nijak trestána.¹³⁹ V Kosovu se proti participaci na politické moci otevřeně staví radikální Srbové, prosazující srbské paralelní struktury a bojkot oficiálních. Časté jsou protivolební kampaně, jejichž nejsilnějším a často uznávaným argumentem je, že svoji účastí na volbách a spoluprací s oficiálními strukturami by Srbové prakticky uznali nezávislost Kosova. Další formou je zastrašování ze strany paralelních struktur hrožících ztrátou podpory, ukončením finanční pomoci, či v některých případech dokonce zatčením.¹⁴⁰

Zvyšování politické participace Srbů v jižních municipalitách Kosova lze přičítat slábnoucím vazbám na Srbsko a snižování vlivu tamějších paralelních struktur. Bělehradu se z důvodů ekonomické krize nedostávalo finančních prostředků k vydržování nákladných paralelních struktur po celém Kosovu, většina peněžních toků je proto koncentrována v severní části Kosova v rámci srbských snah o rozdělení Kosova podél řeky Ibar.¹⁴¹ Důležitým aktérem podporujícím aktivní účast kosovských Srbů ve volbách jsou místní srbští političtí lídři a strany, velkého vlivu dosahuje zejména srbská Nezávislá liberální strana (Samostalna Liberalna Stranka – SLS). Strana aktivně spolupracuje s oficiálními strukturami a pomocí své pozice v kosovské vládě dále zvyšuje svoji mocenskou základnu a rozsah svého vlivu. „SLS sehrála rozhodující

¹³⁸ Kosovar Institute for Policy Research and Development. *Decentralization in Kosovo I: Municipal elections and the Serb participation*. Prishtina, December 2009. s. 3.

¹³⁹ Kosovar Institute for Policy Research and Development. *Decentralization in Kosovo I: Municipal elections and the Serb participation*. s. 6.

¹⁴⁰ Kosovar Institute for Policy Research and Development. *Decentralization in Kosovo I: Municipal elections and the Serb participation*. s. 7.

¹⁴¹ Tamtéž

roli v mobilizaci Srbů v [municipalitách] Graçanicë, Klllokot a Shtërpce,¹⁴² tedy ve třech z pěti jižních municipalit.

Tlak srbské strany a preferování paralelních struktur nejsou avšak jedinými důvody nízké volební účasti, či celkového malého zájmu o politickou participaci. Určitý podíl má i kosovská samospráva a mezinárodní společenství. Volby v municipalitách v listopadu 2009 byly například pořádány narychlo a veškeré informace byly podávány na poslední chvíli. Dlouhou dobu nebyla, z důvodů nejednotných názorů, rozhodnuta ani zásadní otázka, v kolika municipalitách se budou volby konat, zdali v 33 jako doposud, nebo dojde-li již ke konání voleb i v pěti nových municipalitách, tedy celkem v 38. Tato otázka byla ovšem rozhodující pro srbské politické zástupce, kteří tak váhali s registrací¹⁴³, velká část pak požádala o registraci s podmínkou, že budou moci svoji kandidaturu stáhnout, pokud nedojde k vytvoření nových municipalit. Oficiální prohlášení o konání voleb v nových municipalitách bylo sděleno k večeru 15. září, jen několik hodin před uzávěrkou certifikací. Požadavky na prodloužení lhůty byly odmítnuty, mnoho Srbů se poté k volbám nedostavilo, neboť nekandidovali jimi preferovaní lidé.¹⁴⁴

4.2 Antidiskriminační zákon a zákon o používání jazyků

Antidiskriminační zákon¹⁴⁵ byl schválen 30. července 2004 a v platnost vešel 19. září téhož roku.¹⁴⁶ Články 1,2 (a, b) a 4 (a, b, c, d) garantují etnickým menšinám stejné zacházení, zakazují přímou i nepřímou diskriminaci jakékoliv osoby na základě etnicity a zaručují také stejné pracovní příležitosti ve veřejných institucích pro všechny osoby. Na základě článků 11.2, 11.3, 30.1, 30.2 a 30.3 zákona o používání jazyků¹⁴⁷ z roku 2006 mají příslušníci menšin právo na obdržení všech informací, dokumentů a jiných služeb ve kterémkoliv oficiálním jazyce nebo jazyce se statusem oficiálního jazyku

¹⁴² Kosovar Institute for Policy Research and Development. *Decentralization in Kosovo I: Municipal elections and the Serb participation*.

¹⁴³ Účast ve volbách byla možná pouze po získání osvědčení u Centrální volební komise - Central Election Commission zřízené a spravované misí OSCE.

¹⁴⁴ Kosovar Institute for Policy Research and Development. *Decentralization in Kosovo I: Municipal elections and the Serb participation*. s. 5

¹⁴⁵ Law No.2004/ 3 The Anti-discrimination Law, No.2004/ 3, 19 Februar 2004.

¹⁴⁶ OSCE. Implementing the Anti-Discrimination Law: A challenge for Kosovo. Priština, 2007.

¹⁴⁷ Law No. 02/L-37 on the Use of Languages, No. 02/L-37, 26 July 2006.

v dané municipalitě. Je jim také zaručeno právo komunikovat ve společnostech působících v oblasti veřejné služby v jejich rodném jazyce.

Na základě těchto zákonů má být tedy příslušníkům všech menšin zaručeno rovné zacházení a stejné možnosti v politickém i sociálním životě, jak díky uzákonění práva na komunikaci ve vlastním jazyce, tak na základě odstranění diskriminace. Účinnost těchto zákonů je ovšem limitována rozsahem a úspěšností jejich reálné implementace. Právě implementace těchto zákonů představuje v Kosovu proces narážející na řadu těžkostí. První překážkou pro efektivní proměnu legislativních textů v realitu byl fakt, že „politické kroky učiněné k hájení a integraci osob patřících k ne-albánským komunitám uvnitř kosovské nepodpořila alokace adekvátních zdrojů pro implementaci zákonů, jako například zákona o používání jazyků, které ovlivňují každodenní život osob patřících k nevětšinovým komunitám a mohou přispívat k jejich integraci, či segregaci.“¹⁴⁸

Cílem Antidiskriminačního je integrace menšin a vytvoření multi-etnické společnosti. Práva menšin jsou stále porušována, přestože nedošlo k žádným vážným etnickým motivovaným incidentům. Ne-albánští obyvatelé Kosova cítí strach a nejistotu, pramenící zejména z minimálních změn, které pro ně znamenalo vyhlášení nezávislosti z hlediska jejich postavení ve společnosti.¹⁴⁹ Kosovo je tak stále viditelně rozděleno na základě etnické příslušnosti. Toto rozdělení lze například pozorovat v oblasti zdravotní péče. Místo oficiálních struktur využívají kosovští Srbové dlouhodobě vlastní paralelní struktury kontrolované srbskou vládou, kromě nich jich využívají ale i příslušníci ostatních menšin. Přestože příslušníci ne-albánského etnika mohou a někdy skutečně využívají oficiálního zdravotního systému, často preferují ten spravovaný srbskou vládou. Důvody jsou kromě stále přítomné nedůvěry a strachu, či v případě kosovských Srbů nátlaku ze strany Srbska, ale také ekonomické. Služby v srbských zdravotních institucích kryje zdravotní pojištění a jsou tedy zdarma, zatímco v oficiálních zdravotních institucích musí pacienti platit příplatky i když jsou pojištěni.¹⁵⁰

¹⁴⁸ OSCE. *Implementation of the Law on the Use of Languages by Kosovo Municipalities*. 2008. s. 3. Překlad autora.

¹⁴⁹ Humanitarian Law Center. *Ethnic Communities in Kosovo in 2007 and 2008*. 2009.

¹⁵⁰ Humanitarian Law Center. *Ethnic Communities in Kosovo in 2007 and 2008*. s. 190.

Antidiskriminační zákon je v současnosti také často spojován se snahou o zajištění rovných pracovních příležitostí pro příslušníky menšin a jejich zapojení do chodu veřejných institucí. Na základě rozhodnutí vlády o zaměstnanosti má být 22,4% pracovních míst ve veřejných institucích Kosova obsazeno příslušníky menšin, ve skutečnosti je však jejich počet mnohem nižší.¹⁵¹ Významným faktorem ovlivňujícím malou zaměstnanost menšin nejen ve veřejných institucích je ovšem kromě diskriminace i celkový velký nedostatek pracovních míst a v případě srbské části obyvatelstva také její odmítavý postoj. Po vyhlášení nezávislosti opustili svoji práci v kosovských institucích téměř všichni Srbové. Důvodem byl především tlak ze strany srbské vlády a výslovná výzva k opuštění všech pracovišť spadajících pod kosovskou vládu.¹⁵² Do práce se během následujících týdnů vrátila pouze jejich malá část. Z 325 srbských příslušníků KPS (Kosovo Police Service), kteří dlouhodobě opustili službu po vyhlášení nezávislosti, se například 307 vrátilo až v červnu 2009.¹⁵³ Určitý efekt na zapojení menšin do společnosti a jejich aktivním podílení se na fungování kosovských institucí mohl mít již Ahtisaariho plán. Ten mohl zdůrazňováním potřeby lokální autonomie v srbských oblastech Kosova naopak způsobit prohloubení lokální izolace srbské menšiny.¹⁵⁴

S odstraněním diskriminace a integrací menšin do společnosti přímo souvisí právo menšin na komunikaci v jejich jazyce. Toto právo má být zaručeno na základě zákona o používání jazyků. Jeho implementace je nicméně problematická. Přestože lze pozorovat určité zlepšení, například v přepsání značek podél cest do obou oficiálních jazyků, či poskytování překladu při setkáních municipálních orgánů,¹⁵⁵ příslušníci menšin stále čelí jazykovým omezením. Vedle albánštiny je oficiálním jazykem Kosova i srbština, přesto Srbové při jednání s oficiálními strukturami stále narážejí na jazykovou bariéru. Řada mladších státních úředníků odmítá, nebo nedokáže komunikovat v srbštině. Srbští zaměstnanci nemají pro svoji práci k dispozici veškeré

¹⁵¹ Humanitarian Law Center. *Security Issues, Employment and Application of Law on the Use of Languages and the Anti-discrimination Law in Kosovo*. 2008

¹⁵² Humanitarian Law Center. *Ethnic Communities in Kosovo in 2007 and 2008*. s. 190.

¹⁵³ Kosovo Serb policemen return to work. *Reuters*. [online]. 30. 6. 2009

¹⁵⁴ Stevens, Georgina. *Filling the Vacuum: Ensuring Protection and Legal Remedies for Minorities in Kosovo*. Minority Rights Group International 2009.

¹⁵⁵ OSCE. *Implementation of the Law on the Use of Languages by Kosovo Municipalities*. 2008. s. 3.

nezbytné dokumenty, průběh pracovních schůzí jim je často pouze zkratkovitě překládán jejich albánskými kolegy.¹⁵⁶

Pro podporu implementace byla v roce 2007 na základě zákona o používání jazyků zřízena Jazyková komise s cílem dohlížet na aplikování zákona v oficiálních strukturách, spadajících pod vládu Kosova. Komise je oprávněna k monitorování institucí a zjišťování zdali je zákon plně respektován, přes několik úspěchů však nepracuje na „plný výkon“. Z větší části spoléhá na stížnosti podávané obyvateli Kosova a neprovádí samostatný průzkum¹⁵⁷. Akceschopnost a efektivita instituce je navíc ovlivněna nízkým nasazením členů. Ti „považují své aktivity v komisi za dodatečnou povinnost a primárně pracují pro jiné instituce.“¹⁵⁸

Obyvatelstvo Kosova zůstává rozděleno na základě jazyka. Viditelná zůstala především izolace kosovských Srbů, ti nadále využívají vlastních paralelních struktur v oblasti vzdělání, zdravotnictví, ale také samosprávy. Toto rozdělení dále ovlivňuje i ostatní etnické skupiny, které nedisponují vlastními institucemi a jsou nuceni využívat jednoho z těchto dvou systémů.¹⁵⁹ Pozornost je z hlediska jazyka třeba věnovat zejména oblasti vzdělání. Kosovští Srbové mají díky paralelním strukturám přístup ke vzdělání ve svém jazyce na všech úrovních, ostatním menšinám je ve vlastním jazyce poskytováno pouze primární a sekundární vzdělání, ani to se ale nedostává všem. Terciální vzdělávání je v Kosovu dostupné pouze ve dvou hlavních jazycích.¹⁶⁰ V důsledku souběžné existence těchto dvou oddělených vzdělávacích systému komunikují příslušníci mladších generací povětšinou pouze jedním z oficiálních jazyků, což upevňuje kontinuitu současného stavu rozdělení společnosti a představuje velkou překážku pro jeho změnu.¹⁶¹

Faktorem, který značně ovlivnil reálnou aplikaci zákona, bylo také nedostatečné seznámení veřejnosti s jeho zněním, vláda kosova nesplnila svoji povinnost provést informační kampaň o zákoně ihned po jeho vyhlášení, jak vyžadoval článek 36.2¹⁶²

¹⁵⁶ Humanitarian Law Center. *Ethnic Communities in Kosovo in 2007 and 2008*. s. 193-194.

¹⁵⁷ Humanitarian Law Center. *The Beginning of Implementation of the Law on the Promotion and Protection of Rights of Communities and Their Members in the Republic of Kosovo*. Prosinec 2008. s. 9.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Stevens, Georgina. *Filling the Vacuum: Ensuring Protection and Legal Remedies for Minorities in Kosovo*. s. 6.

¹⁶¹ OSCE. *Implementation of the Law on the Use of Languages by Kosovo Municipalities*. 2008. s. 3.

¹⁶² „The Government of Kosovo shall conduct a public awareness programme with regard to the Law immediately upon its promulgation.“

zákona o používání jazyků.¹⁶³ K řádné informační kampani nedošlo ani v případě antidiskriminačního zákona. Zejména na venkově tak existuje nízká informovanost jak o znění zákonů, tak o možnostech, jak mohou menšiny zákona využít k zajištění svých práv.¹⁶⁴ Situace je navíc zhoršována netransparentností a složitostí systému, kdy je moc rozdělena mezi UNMIK, Evropskou unii a vlastní samosprávu Kosova. Systém je jak složitý na pochopení, tak na ovládání. Pro dokreslení situace je, myslím si, vhodné uvést citát programového viceprezidenta East-West Management Institute (EWMI): „Poté co jsme publikovali [EWMI] občanského průvodce, který popisovat řídící strukturu v Kosovu, požádali nás členové parlamentu o kopie, protože také chtěli porozumět paralelnímu systému.“¹⁶⁵ Po vyhlášení nezávislosti vznikl ve snaze zajistit práva menšin složitý systém, který místo efektivního řešení problému vytváří nejistotu a zmatek. „Ve výsledku operuje v Kosovu řada mezinárodních a domácích aktérů s vzájemně provázanými, zároveň však konfliktními, mandáty. (...) Zavedené struktury také zachovaly nedostatek legální odpovědnosti mezinárodních aktérů a zkomplikovaly přístup menšin k Evropskému soudu pro lidská práva a dalším mezinárodním právním obranným prostředkům proti kosovským autoritám“¹⁶⁶

¹⁶³ OSCE. *Implementation of the Law on the Use of Languages by Kosovo Municipalities*. 2008. s. 4.

¹⁶⁴ Stevens, Georgina. *Filling the Vacuum: Ensuring Protection and Legal Remedies for Minorities in Kosovo*.

¹⁶⁵ Jaruzel, Maggie I. *Kosovo Today: Strengthening the nonprofit sector*.

¹⁶⁶ Stevens, Georgina. *Filling the Vacuum: Ensuring Protection and Legal Remedies for Minorities in Kosovo*. s. 3

Závěr

Základem současného vnímání konfliktu jak ze strany srbské, tak albánské společnosti je přesvědčení, že současná krize je kontinuálním pokračováním dlouho trvajícího a stále přítomného lokálního etnického konfliktu, jehož kořeny sahají až do středověku. Tyto představy byly ovšem vyvolány účelovou interpretací historických událostí a jejich užitím k posilování nacionalismu až v 19. století.

Po bitvě na Kosově poli se Kosovo na dlouhou dobu dostalo mimo srbské území i sféru jeho vlivu. Po jeho opětovném připojení k srbskému státu v něm byl již srbský element značně oslaben, mezi albánským obyvatelstvem zároveň sílily hlasy volající po národním sebeurčení. Srbská strana se ovšem nechtěla vzdát absolutní kontroly nad územím, považovaným za jeho historickou součást. Prostřednictvím policejní kontroly a represí byla tamější albánská většina, v rámci celého Srbska ovšem menšina, kontrolována. Srbská strana se zároveň snažila o dlouhodobé vyřešení této otázky zvrácením demografické situace. Zpočátku prostřednictvím posilování srbského obyvatelstva Kosova srbskými přistěhovalci z jiných částí Jugoslávie. Tato strategie byla po ukončení první světové války podpořena pokusy o integraci a asimilaci albánského obyvatelstva, což ale nepřineslo očekávané výsledky. Především proto, že Albánci se považovali za původní obyvatele oblasti, jež pro ně představovala domov a v žádném případě se nehodlali vzdát své kultury, tradic, či jazyka. K obratu došlo během „Titovy Jugoslávie“, pokus o vyřešení kosovské otázky prostřednictvím zvyšování autonomie oblasti, jehož vrcholem byla ústava z roku 1974, byl ovšem v rozporu se zájmy Srbska. „Životnost“ této strategie byla tedy spojena s trváním Titova režimu a společně s ním také zanikla, oživila však dříve potlačované aspirace albánského obyvatelstva.

Jednou z hlavních otázek bylo, proč došlo k eskalaci napětí v Kosovu od konce 80. let a zda politika mezinárodního společenství přispěla k zlepšení, nebo naopak zhoršení situace. Za hlavní důvod eskalace napětí lze považovat nástup Miloševiče, který znamenal absolutní příklon k silovému řešení kosovského problému. Následný vývoj situace v Kosovu vedl k posilování srbského nacionalismu. Kosovský „mýtus“ byl využit k tvorbě propagandy a formulaci nacionalistické ideologie, která se stala Miloševičovým hlavním nástrojem v boji o moc a její udržení. Teprve v této době

získalo napětí uvnitř Kosova svůj výlučně etnický náboj. Mezinárodní společenství však přesto nepodnikalo v souvislosti se situací v Kosovu žádné výraznější kroky, Spojené státy i jejich evropští spojenci dlouho podceňovali vážnost kosovské krize. Spoléhali na to, že se Miloševićovi podaří albánské hnutí utlumit a dlouhodobě tak situaci uklidnit. Teprve až z důvodů eskalace násilí, které po diskreditaci albánské opozice Dr. Rugovi a zapojení UÇK přerostlo v ozbrojený konflikt, změnily svoji politiku. Srbsko bylo označeno za viníka a boje byly ukončeny mezinárodní intervencí. Politika mezinárodního společenství tak svoji počáteční pasivitou umožnila vyhocení konfliktu až do podoby ozbrojeného boje, zároveň však poté, kdy došlo k změně postoje, přispěla k rychlému, byť násilnému, ukončení otevřených bojů.

Další z důležitých otázek byla proměna faktorů a jejich vliv na situaci v Kosovu po ukončení ozbrojeného konfliktu. Kosovo se dostalo pod mezinárodní správu a postupně byly vytvářeny samosprávné instituce a zároveň došlo k významné proměně vnitřních i vnějších faktorů. Mezinárodní společenství získalo prostřednictvím nové správy Kosova a přítomnosti mezinárodních sil značný vliv na dění v oblasti. Vliv srbského státu byl naopak značně omezen. Přestože nebyla otázka statusu Kosova řešena bezprostředně po ukončení konfliktu, především kvůli pokračující krizové situaci a nepřipravenosti mezinárodního společenství nabídnout dlouhodobé řešení, získalo kosovo ihned značnou nezávislost na vlivu srbského státu. Napojení na Srbsko představovaly výhradně paralelní struktury v Kosovu udržované srbskou vládou. Právě paralelní struktury, jejichž existence byla tolerována všemi stranami a pomocí kterých si srbská vláda uchovávala značný vliv mezi kosovskými Srby, avšak ztěžovaly snahy o řešení napjatého vztahu mezi etnickými skupinami. Řešení otázky kosovského statusu, o kterém se aktivně diskutovalo po událostech z března 2004, bylo ztěžováno zásadním rozporem mezi požadavky albánské a srbské strany, zároveň ale také nejednotností uvnitř mezinárodního společenství, především pak uvnitř Rady bezpečnosti OSN. Jednostranné vyhlášení nezávislosti představovalo řešení patové situace, mnoho států proto nezávislost Kosova rychle uznalo.

Vyhlášení nezávislosti ovšem nebylo a ani nemohlo být řešením pro pokračující etnické napětí v Kosovu, stále je například nutná přítomnost mezinárodních bezpečnostních sil. Kosovská společnost zůstává i nadále rozdělena na základě jazyka a etnicity. V odpovědi na otázku příčin pokračujícího rozdělení společnosti a také v reakci na otázku proč dochází ke konfliktu právního zakotvení a reality je třeba upozornit

nejen na vytrvalý nátlak Srbska, prováděný přímo v Kosovu prostřednictvím paralelních struktur, ale i na absenci obdobných oficiálních struktur, jak tomu je v oblasti vzdělání, či na nedůvěru v ně. Příslušníci menšin jsou pak vázáni na paralelní struktury, neboť nemají přijatelnou alternativu. Menšiny v Kosovu, nejviditelněji srbská, setrvávají v izolaci a jejich integrace do společnosti čelí mnoha překážkám, přesto lze pozorovat určité pozitivní změny.

Bibliografie

Prameny

Constitution of the Republic of Kosovo. Dostupný z WWW:

<<http://www.kushtetutakosoves.info/repository/docs/Constitution.of.the.Republic.of.Kosovo.pdf>>. [4. 5. 2010]

Humanitarian Law Center. *Ethnic Communities in Kosovo in 2006*. Publikum, Beograd, 2007. Dostupný z WWW: <[http://www.hlc-rdc.org/uploads/editor/Ethnic%20Communities%20in%20Kosovo%20in%202006-alb_srp_eng\(1\).pdf](http://www.hlc-rdc.org/uploads/editor/Ethnic%20Communities%20in%20Kosovo%20in%202006-alb_srp_eng(1).pdf)>. [28. 1. 2010]

Humanitarian Law Center. *Ethnic Communities in Kosovo in 2007 and 2008*. 2009 Dostupný z WWW: <http://www.hlc-rdc.org/uploads/editor/file/etnicke_zajednice_2007-2008.pdf>. [28. 1. 2010]

Humanitarian Law Center. *Ethnic Minorities in Kosovo in 2003 and 2004*. Publikum, Beograd, 2005. Dostupný z WWW: <<http://www.hlc-rdc.org/uploads/editor/file/Etnicke%20zajednice2003-2004.pdf>>. [28. 1. 2010]

Humanitarian Law Center. *Ethnic Minorities in Kosovo in 2005*. 2006. Dostupný z WWW: <<http://www.hlc-rdc.org/uploads/editor/05%20et%20manjine%20enleski.pdf>>. [28. 1. 2010]

Humanitarian Law Center. *Ethnic Violence in Kosovo*. 2004. Dostupný z WWW: <<http://www.hlc-rdc.org/uploads/editor/HLC%20Report%20-%20Ethnic%20Violence%20in%20Kosovo%20-%20March%202004.pdf>>. [28. 1. 2010]

Humanitarian Law Center. *Security Issues, Employment and Application of Law on the Use of Languages and the Anti-discrimination Law in Kosovo*. 2008

Humanitarian Law Center. *The Beginning of Implementation of the Law on the Promotion and Protection of Rights of Communities and Their Members in the Republic of Kosovo*. Prosinec 2008. Dostupný z WWW: <http://www.hlc-rdc.org/uploads/editor/izvestaj_prava%20zajednica08_ENG.pdf>. [27. 3. 2010]

Law No. 02/L-37 on the Use of Languages, No. 02/L-37, 26 July 2006. Dostupný z WWW: <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2006_02-L37_en.pdf>. [31. 3. 2010]

Law No.2004/ 3 The Anti-diskrimination Law, No.2004/ 3, 19 Februar 2004. Dostupný z WWW: <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2004_3_en.pdf>. [31. 3. 2010]

OSCE. *First Review of the Civil Justice system*. Department of Human Rights and Rule of Law, Legal System Monitoring Section, 2006. Dostupný z WWW: <http://www.osce.org/documents/mik/2005/12/17177_en.pdf>. [28. 1. 2010]

OSCE. *Human Rights, Ethnic Relations and Democracy in Kosovo*. 2008. Dostupný z WWW: <http://www.osce.org/documents/mik/2008/09/32879_en.pdf>. [28. 1. 2010]

OSCE. *Implementation of the Law on the Use of Languages by Kosovo Municipalities*. 2008. Dostupný z WWW: <http://www.osce.org/documents/mik/2008/07/32145_en.pdf>. [29. 3. 2010]

OSCE. *Implementing the Anti-Discrimination Law: A challenge for Kosovo*. Priština, 2007. Dostupný z WWW: <http://www.osce.org/publications/mik/2007/06/25298_914_en.pdf>. [28.1. 2010]

OSCE. *The Response of the Justice system to the March 2004 Riots*. Department of Human Rights and Rule of Law, Legal System Monitoring Section, 2005. Dostupný z WWW: <http://www.osce.org/documents/mik/2005/12/17177_en.pdf>. [28. 1. 2010]

UNHCR. *Stanovisko UNHCR o pokračujících potřebách ochrany osob z Kosova*. 2002

UNHCR/OSCE. *Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo* (fourth). 2000. Dostupný z WWW: <http://www.osce.org/documents/mik/2000/02/1116_en.pdf>. [28. 1. 2010]

UNHCR/OSCE. *Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo* (sixth). October 2000. Dostupný z WWW: <http://www.osce.org/documents/mik/2000/10/1114_en.pdf>. [28. 1. 2010]

UNHCR/OSCE. *Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo* (seventh). March 2001. Dostupný z WWW:

<http://www.osce.org/documents/mik/2001/07/1113_en.pdf>. [28. 1. 2010]

UNHCR/OSCE. *Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo* (eighth).

2001. Dostupný z WWW: <http://www.osce.org/documents/mik/2001/10/1112_en.pdf>. [28. 1. 2010]

UNHCR/OSCE. *Ninth Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo*.

2002. Dostupný z WWW: <http://www.osce.org/documents/mik/2002/05/1110_en.pdf>. [28. 1. 2010]

UNHCR/OSCE. Overview of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo. 1999

UNHCR/OSCE. *Preliminary Assessment Of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo*. 1999. Dostupný z WWW:

<http://www.osce.org/documents/mik/1999/07/1119_en.pdf>. [28. 1. 2010]

UNHCR/OSCE. *Second Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo*.

1999. Dostupný z WWW:

<http://www.osce.org/documents/mik/1999/07/1118_en.pdf>. [28. 1. 2010]

UNHCR/OSCE. *Tenth Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo*.

March 2003. Dostupný z WWW:

<http://www.osce.org/documents/mik/2003/03/903_en.pdf>. [28. 1. 2010]

UNHCR/OSCE. *Update on the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo* (fifth assessment). May 2000. Dostupný z WWW:

<http://www.osce.org/documents/mik/2000/06/1115_en.pdf>. [28. 1. 2010]

Literatura

BALDWIN, Clive. *Minority Rights in Kosovo under International Rule*. Minority Rights Group International 2006.

Barry R. Posen. The Security Dilemma and Ethnic Conflict. In *Survival*. 1993, 35, s. 27– 47.

BARŠA, Pavel. STRMISKA, Maxmilián. *Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 329 s.

BIEBER, Florian, DASKALOVSKI, Židas (ed.). *Understanding the war in Kosovo*. London: Frank Cass, 2003. 350 s.

EASTERLY, William. Can Institutions Resolve Ethnic Conflict?. In *Economic Development and Cultural Change*. 2001. 49, 4. ABI/INFORM Global, s. 687-706. Dostupný z WWW: <<http://ideas.repec.org/p/wbk/wbrwps/2482.html>>. [28. 1. 2010]

EKMEČIĆ, Milorad, et al. *A short history: scientific Discussion on Noel Malcolm's book "Kosovo. A Short History"*. Editor-in-Chief Slavenko Terzić. Beograd: Institute of History of the Serbian Academy of Sciences and Arts, 2000. 193 s.

EICHLER, Jan. *Terorismus a války na počátku 21. století*. Praha: Karolinum, 2007. 352 s. ISBN 9788024613178.

ENGDAHL, William F. *Kosovo and Washington's Strategic Agenda for Europe and Eurasia*. 2008. Dostupný z WWW: <http://www.engdahl.oilgeopolitics.net/Geopolitics___Eurasia/Kosovo/kosovo.html> [1. 5. 2009]

ENVER, Hoxhaj. *The politics of ethnic conflict regulation in Kosovo*. Discussion Paper 39. Center for the study of Global Governance, LondonSchool of Economics and Political Science, 2005.

GIRDLE, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009. 162 s. ISBN 978-80-7277-433-3.

Human Rights Watch. *Under Orders: War Crimes in Kosovo*. New York : [s.n.], 2001. 593 s. ISBN 9781564322647. Dostupný z WWW: <<http://www.hrw.org/en/reports/2001/10/26/under-orders-war-crimes-kosovo>>. [1. 3. 2010]

International Crisis Group. *Serbia's U-Turn*. Belgrade/Brussels, 2004. Dostupný z WWW: <<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=2552&CFID=37107724&CFTOKEN=55945002>>. [14. 3. 2010]

Kosovar Institue for Policy Research and Development. *Decentralization in Kosovo I: Municipal elections and the Serb participation*. Prishtina, December 2009. Dostupný z WWW: < http://www.swiss-cooperation.admin.ch/kosovo/en/Home/News/News_Detail?itemID=186246 >. [25. 3. 2010]

Kosovo: past and present. Ranko Petković, Boško Milosavljević [et al.]. Belgrade: Review of Internat. Affairs, 1990. 384 s.

MALCOLM, Noel. *Kosovo: a short history*. New York : New York University Press, 1998. 492 s. ISBN 0-8147-5598-4.

MERTUS, Julie A. *Kosovo: how myths and truths started a war* . Berkeley : University of California Press, 1999. 378 s. ISBN 0-520-21865-5.

NIGEL, Thomas. *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992–2001*. Praha: Grada, 2008. 64 s. ISBN 9788024723754.

OSCE. *Kosovo/Kosova: As seen, As Told* (Volumel). Warsaw: Office for Democratic Institutions and Human Rights, 1999. Dostupný z WWW: <http://www.osce.org/publications/odihr/1999/11/17755_506_en.pdf>. [28. 1. 2010]

OSCE. *Kosovo/Kosova: As seen, As Told* (Volume II). Warsaw: Office for Democratic Institutions and Human Rights, 1999Dostupný z WWW: <http://www.osce.org/publications/odihr/1999/11/17756_507_en.pdf>. [28. 1. 2010]

PELIKÁN, Jan, et al. *Dějiny Srbska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 670 s. ISBN 80-7106-...-.

PRIFTI , Kristaq, et al. *The truth on Kosova*. 1. Tirana : Encyclopaedia Publishing House, 1993. 351 s.

Public International Law & Policy Group. *Unbreakable bond: Serbs and Kosovo*. 2003. Dostupný z WWW: <<http://www.publicinternationallaw.org/publications/reports/UnbreakableBondSerbsandKosovo1203.pdf>>. [15. 3. 2010]

Serbian Government. *Albanian Terrorism and Organised Crime in Kosovo-Metohija*. 2003. Dostupný z WWW: <<http://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=8925>>. [7. 3. 2010]

STEVENS, Georgina. *Filling the Vacuum: Ensuring Protection and Legal Remedies for Minorities in Kosovo*. Minority Rights Group International 2009. Dostupný z WWW: <<http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a1ce86f2.html>>. [23. 3. 2010]

STOJAROVÁ, Věra. *Post-conflict reconstruction in Kosovo*. In BUREŠ, Oldřich (ed.). *Teorie a praxe postkonfliktní rekonstrukce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 61-70. ISBN 9788073801427.

ŠESTÁK, Miroslav, et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 758 s. ISBN 978-80-7106-375-9.

Internetové zdroje

Helena Ranta: Foreign Ministry tried to influence Kosovo reports. *HELSINGIN SANOMAT* [online]. 16. 10. 2008. Dostupný z WWW: <<http://www.hs.fi/english/article/1135240292632>>. [18. 2. 2010]

JARUZEL, Maggie I. *Kosovo Today: Strengthening the nonprofit sector*. Dostupný z WWW: <<http://www.mott.org/news/news/2008/kosovoseriestpart1.aspx>> [1. 4. 2009]

Kosovo Serb policemen return to work. *Reuters* [online]. 30. 6. 2009. Dostupný z WWW: <<http://www.reuters.com/article/idUSBYT059184>>. [1. 4. 2010]

Pathologist: No Kosovo massacre. *BBC News* [online]. 19. 1. 1999. Dostupný z WWW: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/258529.stm>>. [18. 2. 2010]

Racak killings: Who says what?. *BBC News* [online]. 22. 1. 1999. Dostupný z WWW: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/259835.stm>>. [18. 2. 2010]

Mise spojených národů v Kosovu <http://www.unmikonline.org/>

Policejní a soudní mise Evropské unie v Kosovu <http://www.eulex-kosovo.eu/>

Evropská agentura pro rekonstrukci
<http://ec.europa.eu/enlargement/archives/ear/home/default.htm>